STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 10737

DI SHPRAKH IN DI TEG FUN DER FOTERLENDISHER MILKHOME

Elye Spivak

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

וויסנשאפט־אקאדעמיע פונ אוססר
קאבינעט צו דערלערנענ די ייִדישע שפראכ, ליטעראטור אונ פאָלקלאָר
לינגוויסטישער אָפטייל

ע. ספיוואק
מיטגליד־קאָרעספּאָנדענט פונ דער וויסנשאפט־אקאדעמיע פונ אוססר

די שפראכ אינ די טעג פונ דער פאָטערלענדישער מילכאָמע

SURPLUS - 4
LIBRARY OF CONGRESS

National Yiddish Book Exchange
10 Main Street
Florence, Massachusetts 01060

פארלאג פונ דער וויסנשאפט־אקאדעמיע פונ אוססר
1946
קיִעוו

АКАДЕМІЯ НАУК УРСР
КАБІНЕТ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ЄВРЕЙСЬКОЇ МОВИ, ЛІТЕРАТУРИ
ТА ФОЛЬКЛОРУ
Лінгвістичний відділ

І. СПІВАК
член-кореспондент АН УРСР

МОВА У ДНІ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ

(НАРИСИ)

ВИДАВНИЦТВО АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
КИЇВ 1946

פונעם אווטאָר

די בלוטיקסטע און הערויִשסטע עפּאָפּיי פון דער פּאַטערלענדישער מילכאָמע וועט מען אפ לאנג האָבן צו דערלערנען. מע וועט אויך ווי געהעריק דארפן דערלערנען דעם שפּראכלעך־ליטעראַרישן פּאַרמאָג, וואָס איז מילכאָמע־צייַט ארופּ אויבנופּ אין דער שפּראך און וואָס איז פריש אָנגעקוואָלן פון אירע טיפענישן.

די געגעבענע עטיודן זיינען דערווייַל אן ערשטער פּרווו צו סיסטעמאטיזירן און אויסצוקלאָרן בלויז א געוויסן קרייַז כאַראקטעריסטישע שפּראכדערשייַנונגען, וואָס האָבן באקומען אן אָנגאנג אין די טעג פון מילכאָמע.

ס'ווערט דאָ באַרירט א ריי פראגן פון לעקסיק, פון וואָרטבילדונג, פון פראזעאָלאָגיע, פון סטיל. דער מאטעריאל איז גרופּירט ארום אייניקע אלגעמיינע גרונט־טעמעס („היימוואָרט", „שלאכטוואָרט", „באַטאַליזמען" אאוו.), וואָס כאַפּן ארום פארשיידענע קאָנקרעטע שפּראכלעך־סטיליסטישע דערשייַנונגען.

קיִעוו, 1945 י.

ע. ספּיוואַק.

6
Copy__

פאַראַנטוו. רעדאַקטאָר—מ. שאַפּירא
Відпов. редактор—М. А. Шапіро

אינהאלט

פונעמ אווטאָר 4

וואָרט אונ שווערד 7

היימוואָרט 9

I. היימ־באגריפ אונ היימוואָרט 9

II. היימ־סינאָנימיע 11

III. איינהייטלעכע מישפּאָכע 14

שלאכטוואָרט 17

I. ליבע אונ האס 17

II. נעקאָמע 19

III. העלדנוואָרט. 1. העלדנ־סינאָנימיע. 2. העראָיִזאציע דורכנ עלטערנ וואָרט אונ אויסדרוק 20

באטאליזמענ 28

I. שעפע פונ באטאלישנ לעקסיקאָנ 28

II. באטאליש ספּעציאליזירטער באטייט 29

III. פיגורעלע באטאליזמענ 30

IV. באטאלישע וואָרטבילדונג. 1. קריגער. 2. באוואָפענונג. 3. שלאכט־אקציע. 4. וועגנ איינהייטלעכקייט פונעמ באטאלישנ וואָרט 35

דאמסוינע 42

I. בלוטיקער וואָרטשווינדל. 1. אריער־עטימאָלאָגיעס, מישטיינס־געזאָגט. 2. ראסיסטישער מיינעלאָשנ. 3. גוואלד, „יודנטומ!” 42

II. דאָס הארצ פונ אלטנ וואָלפ 49

דאָס וואָרט פונ ווי אונ מוט 54

וואָרט און שווערד

לעהייפּעכ צום אלטנ באקאנטנ ווערטל, האָבנ אונדזערע מוזעס ניט געקענט בלייבנ שטיל, ווענ דאָס סאָוועטישע פאָלק האָט אפּ לעבנ און טויט געהאלטנ מילכאָמע מיט זײַנ ביטערסטנ דאמסוינע. און אינ פאָרויסמארש, אפּ דער פאָדערשטער פײַער־ליניע האָט אינ די טעג פונ מילכאָמע ניט געקאָנט ניט פארנעמענ איר אָרט אויכ די מוזע פונ וואָרט, וואָס איז מיט פּולווער געלאָדנ. די פאָטערלענדישע מילכאָמע האָט אומגעהייער פארברייטערט דעם באגריפּ וועגנ דער פּענ, וואָס זאָל צום באגנעט זײַנ געגליכנ, ווי מאיאקאָווסקי האָט עס געהאט עפּאָדערט. די פּענ, דער באגנעט,— אינ יענע טעג איז עס געוואָרנ א שטיק פּולבלוטיק לעבעדיק לעבנ.

...און אז פּאָשעטע און פּראָסטע לײַט,
וואָס גייענ דורכ די וועלדער קעגנ דײַטש,
ארבעטער פונ ווײַטסטע שטעט,
פּויערימ פונ פאָלק, אינ וועלכנ כ׳דינ,
פרעגנ מיכ, פונוואנענ און ווער און וואָס איכ בינ,—
גיבנ זיי מיט אויגנ מיכ א גלעט,
ווי פּאָשעטע און פּראָסטע מענטשנ קענענ:
א פּאָעט?..[1])

ס׳איז געווענ ניט בלויז דיכטונג, ס׳איז געווענ עמעסע פראָנט־וואָרהײַט, וואָס געבוירנ האָט זי די ליכטיקע געלײַטערטע דיכטונג. אָט ווי וואָרהאפטיק אינ וואָרט און אינ טאט ס׳איז געווענ דער העלדיש אינ שלאכט אומגעקומענער מ. כאשטשעוואצקי:

איז וויל איכ, אז זײַנ זאָל מײַנ ליד,
ווי פּולווער און ווי דינאמיט,
אזוי ווי א קויל יעדער אָס,
און יעטווידעס וואָרט ווי א שאָס,
ווײַל אנדערש האָט גאָר ניט קיינ ווערט
מײַנ לעבנ, מײַנ זײַנ אפּ דער ערד [2]).

1) ע. פינינבערג. פונ סאמע פייער („מיטנ פאָלק״).
2) מ. כאשטשעוואצקי. מיינ ליד.

מ. אי. קאלינין האָט געהאט געשריבן וועגן אי. ערענבורגן:

„...ערענבורג פירט א האנט־געפעכט מיט די דײַטשן, ער שלאָגט אפ רעכטס און אפ לינקס. ס׳איז א הייסע אטאקע, און ער שלאָגט די דײַטשן מיט וואָס נאָר עס קומט אים אין גיגעגעבענעם מאָמענט אין האנט ארײַן: ער שיסט פון ביקס; זיך אויסגעלאָזט די פאטראָנעס—זעצט ער מיט דער קאָלבע, האקט איבערן קאָפּ, ווו נאָר עס לאָזט זיך...״[1]).

אויך פראָנט־לײַט האָבן געגליכן ערענבורגן צו שרעקלאָזע מינירער, צו בראווע קאוואלעריסטן, צו געוואגטע טאנקיסטן, צו פליִער־העלדן[2]).

ערענבורגס האנט־געפעכט האָבן מיר געשפירט אויך אף די שפאלטן פון דער יידישער פרעסע, ווו שארפער ווי ווען־עס־איז האָבן מיר געפילט דאָס מילכאָמע־וואָרט פון אונדזערע בעסטע און שענסטע יידישע וואָרט־מײַסטער און וואָרט־פירער.

„פען און ביקס״, „פען און באגנעט״, „געצילטע ווערטער מײַנע—פײַל פון בויגן״[3]), „מײַן פײַער־וואָרט״[4]), „מײַן שווערדן־וואָרט״[5])—דאָס זײַנען געוואָרן רעאלע וואָרט־צייכנס אויך אין יידיש, ווו מילכאָמע־צײַט איז געוואָרן א שעמדאָוואָר—דיכטער־שלאכטמאן, שרײַבער־קריגער, רויטארמייער פון וואָרטלעכן קלייזײַען.

אפן פראָנט און אויך אין הינטערלאנד, וואָס איז צום פראָנט געווען גע־גליכן, האָט געבלאנקט, ווי די שארף פון שווערד, אויך דאָס געשליפענע יידי־שע וואָרט, וואָס איז ארויס פון די טיפענישן פונעם שרײַבערס אופגעצינטערטן און אָפּערווייליקן הארצן.

* * *

צוערשט אין יידיש, ווי אין נאָך אנדערע שפראכן, איז ארײַן מיט אזא פאר־נעם דאָס וואָרט וועגן פאָטערלענדישער מילכאָמע, געבונדן מיטן פילארטיקן היימוואָרט. א פלייצ געטאָן האָט דאָ דאָס ספעציִעלע באטאלישע וואָרט. מיט נײַער קראפט האָט אויך אין יידיש אופגעהעי׳ט דאָס שטארקע בירגערלעכע וואָרט פון ליבע און האס, פון צאר און צאָרן, פון וויי און מוט, פון שטאָלץ און גווורע. ווען מיר אף די נאָך פרישע שפורן פארצייכענען דאָס דאָזיקע מילכאָמע־וואָרט, וואָס איז „אי פראָסט, אי גאָר ניט אזוי פראָסט״[6]), דאָס וואָרט, וואָס ס׳איז אזוי „פולבלוטיק: ס׳האָט בלוט אסאך געקאָסט״[6]).

---

1) М. И. Калинин. О некоторых вопросах агитации и пропаганды. Журн. „Большевик“, 17-18, 1942 г.

2) פון בריוו פונעם פראָנט צו ערענבורגן.

3) ד. האָפשטיין. היים און וועלט.

4) ע. פינינבערג. אסאך, אסאך.

5) ע. פינינבערג. געדענק.

6) ע. פינינבערג. מײַן מאכנע רופט.

היימוואָרט

I. היים־באגריפ און היימוואָרט

ס'זיינען פאראן געוויינלעכע לאנגאָניקע באגריפן, וואָס האָבן ביז א צייט נאָך ניט געהאט אין דער שפראך זייער גענויע און אָנגענומענע וואָרטפאָרם. דאָס אנטשפרעכיקע וואָרט צום באגריפ איז אָדער ס'איז נאָך קלאָל ניט געווען אין דער געגעבענער שפראך, אָדער געווען איז עס דערהויפט מיט א געוויסער שאטירונג פון באטייט, ניט מיט דעם דאָמינירנדיקן, מיט דעם גרונטיקערן טאָך פונעם באגריף.

היימלאנד, אשטייגער, איז אין יידיש ביקלאל א נייבילדונג, א ניי־אופגעקומענע וואָרט אין דער ראטנ־צייט[1]. פריער פלעגט ווענ־ניט־איז גילטן דאָס וואָרט היימאט, וואָס איז געווען ווייניק אייגנטימלעך פאר יידיש און וואָס איז אזוי ווי ארויס פון געברויך.

קינדווייז האָבן מיר פונעם כומעש געוווּסט פון עפעס א „געבורטסלאנד"[2], וואָס געווען איז עס „העט־ווייט אין אן אנדער אוילעם... ערגעץ אין די וויטע מעקוימעס דאָרט..."[3]

און אז מיר האָבן געהאט דערפילט דעם טאַם פון א נאָענט און היימיש געבורטסלאנד, איז געווען איז עס אָפטער געבונדן מיטן געוויסן „לעכלעכאָ", וואָס מע האָט עס מיט אונדז אזוי הארב און אזוי ברוטאל איינגעקנעלט. „לעכלעכאָ" איז שיר ניט געוואָרן דער קענצייכן פון אונדזער אלט־נייער געשיכטע, א מין אייביקע טראדיציע פון אונדזער וואָגל־לעבן ביז — ביז אויך יידיש האָט אפדערעמעסן גענומענע אויסדריקן אזא, דוכט זיך, געוויינלעכן און אזא איינפאכן באגריף, ווי — היימלאנד.

ניט קיין סאך בעסער האָט עס אין דער פאררעוואָליוציאָנערער צייט געהאלטן מיטן היים־באגריף אין דער שפראך פון אנדערע פעלקער. אשטייגער,

---

1) דאָס דאָזיקע וואָרט איז, מעגלעך, אויסגעבילדעט לויט י. מ. ליפשיצעס טייטש פארן וואָרט Отечество — היימיש לאנד. זע זיין „רוסיש־יודישער ווערטערביך", צווייטע אופלאגע, 1874.

2) געבורטסלאנד טרעפט מען צומאָל בא שאָלעם־אליינעמען.

3) מענדעלע מויכער־ספאָרים. שלוימע רעב כאַימס.

דאָס איצט גאנגבארע אין אוקראַיִניש Вітчизна איז קלאל ניט צו טרעפן אין גרינטשענקאָס באקאנטן ווערטערבוך. און אויך דאָס גוט באקאנטע אינעם הײַנטיקן אוקראַיִניש Батьківщина קומט דאָ מיטן באטײַט—פּאָטערישע נאכלע, יערושע[1]. דעם זעלבן טײַטש האָט געהאט אויך דאָס ווײַסרוסישע Бацковщина[2]. אן ענלעכע שאטירונג פון באטײַט האָט אויך, אגעוו, דאָס דאָזיקע וואָרט אינעם פאררעוואָליוציאָנערן פאָלקס־יִדיש, ווי ס'קומט פאָר, אשטייגער, בא טעוויען, און טאקע אין „לעכלעכאָ":

„...איך זאָל מיך ניט שעמען פאר מײַן טאָכטער, וואָלט איך זיך גוט, גוט אויסגעוויינט, ווי זאָגט איר, פאָרט באטקיוושטשינע! דאָ אויסגעוואקסן, דאָ פארשווארצט געוואָרן קאָל יאָמאָוו, און פלוצעם אינמיטן דערינען — לעכלעכאָ!"

הײמלאנד איז א נײַבילדונג אינעם הײַנטיקן יִדיש. געווען איז פריִער אין יִדיש—פאָטערלאנד. געווען איז עס אָבער פון די זעלטנסטע ווערטער[3], און געברויכט האָט מען „פאָטערלאנד" מערער מיט אלגעמיינערן, מיט אריבערגעטראָגענעם באטײַט, ווי מיר טרעפן עס, אשטייגער, בא פערעצן: „אלע מענטשן זײַנען ברידער, און איין פאָטערלאנד די וועלט"[4].

דעם בירגערלעך־מעלוכישן טאָך האָט פאר אונדז פאָטערלאנד באקומען ערשט אין דער סאָוועטישער צײַט. אין דעם זינען איז פאָטערלאנד א געוויסער נײַבאטײַט, ס'הייסט א פאראנען וואָרט האָט דאָ באקומען א נײַע שאטירונג, א נײַע שאצונג פון באטײַט.

די ווערטער הײמלאנד, פאָטערלאנד האָבן זיך באזונדערס צעשטראָלט אין די טעג פון דער „מילכאָמע פארן סאָציאַליסטישן פאָטערלאנד, פארן סאָציאַליזם, אלס פאָטערלאנד"[5].

דער געוויינלעכער און שוין לאנגאָניקער, דוכט זיך, היים־באגריף איז ווי פארברייטערט און פארטיפערט געוואָרן. און דאָס היימוואָרט האָט זיך געלאָזט הערן באזונדערס אָפט און מיט א באזונדער מין ווירדע און שטאָלצ-

---

1) Словарь украинскаго языка, собранный редакціей журнала „Кіевская Старина", редактировалъ съ добавленіемъ собственныхъ матеріаловъ Б. Д. Гринченко, т. I (Кіевъ, 1907 г.).

2) Словарь бѣлорусскаго нарѣчія, составленный И. И. Носовичемъ. С.-Петербургъ, 1870 г.

3) כאראקטעריסטיש, אז אין ליפשיצעס יִדיש־רוסישן ווערטערבוך (1876) איז פאָטערלאנד קלאל ניט פיקסירט, אלס טייטש גילט עס בלויז אין זיין רוסיש־יִדישן ווערטערבוך.

4) י. ל. פערעצ. ברידער.

5) В. И. Ленин. Главная задача наших дней.
(געשריבן דעם 11־טן מארט 1918 י.).

II. היים־סינאָנימיע

סינאָנימיע ברענגט מיט, ווי באַוווּסט, ווערטער מיט פאַרשיידענע שאַטירונגען פונ באַטײַט לויטנ איינהײַטלעכנ גרונט־באַטײַט פונ אָט די ווערטער: זײַט—צאַד, שטעכ—פּלאַצ, שטימע—געמבע, ליפּנ—לעפּצנ... אַזאַ סינאָנימיע וואָלט געקענט הייסנ דיפערענציריקע סינאָנימיע. דאָ איז אָפט ניט מעגלעכ צו פאַרבײַטנ איינ סינאָנים מיטנ צווייטנ. סינאָנימיע ברענגט אויכ מיט אינ פלוג גלײַכבאַטײַטיקע ווערטער, וואָס כאָטש די שאַטירונגענ פונ זייער באַטײַט זײַנענ ניט גאָר אָנזיכטיק, שאַפנ זיי דאָכ געוויסע וואַריאַציעס פונ דעמ איינהײַטלעכנ גרונט־באַגריפ. דעמ דאָזיקנ טיפּ סינאָנימיע וואָלט מענ געקענט רופנ וואַריִריקע סינאָנימיע.

היימלאַנד, פאָטערלאַנד, היימ—דאָס זײַנענ וואַריִריקע סינאָנימענ. ניט זעלטנ טרעפט מענ זיי ביקלאַל באַנאַנד:

> פליכט פאַרנ היימלאַנד, פליכט פאַרנ פאָטערלאַנד, פאַרטיידיקנ דאָס היימלאַנד, פאַרטיידיקנ דאָס פאָטערלאַנד...

מע פאָרט אויכ אַזוינע וואַריִריקע ווערטער אפּ צו אַקצענטירנ דעמ באַגריפ אונ אפּ צו לאָזנ פונ אימ אַ שאַרפערנ, אַ טיפערנ שפּור:

> אינעמ גרויסנ פאָטערלאַנד פונ פעלקער... האָבנ די ייִדנ נאָכ זייער טויזנטיאָריקער היימלאָזיקײַט געפונענ אַ היימ אונ אַ היימלאַנד...[1]

די וואַריִריקע סינאָנימיע, ספּעציִעל די היימ־סינאָנימיע, טראָגט דאָכ אינ זיכ אויכ אַ געוויסע שאַטירונג, מעג עס אינ פלוג ניט זײַנ אַזוי קאָנטיק אינ דער שפּראַכ.

היימלאַנד איז מילכאָמע־צײַט געוועזנ זייער אַנ אָפט וואָרט אינ ייִדיש (אָט ווי — Родина — אינ רוסיש). פונעמ באַטײַט היימלאַנד הויכט מיט וואַרעמער נאָענטקײַט, מיט אינטימקײַט. דאָס דאָזיקע וואָרט איז צו טרעפנ אינעמ גאַנגבאַרנ ריידאַרט: אינ נאָמענ פונ היימלאַנד, לעשעמ אונדזער היימלאַנד, באַנומענ וואָס הייסט היימלאַנד, דערפילט דעמ טאַמ פונ היימלאַנד, דערפילט דעמ רייעכ פונ היימלאַנד...[2].

דעמ הויכ פונ אינטימקײַט אינעמ באַטײַט פונעמ וואָרט היימלאַנד שאַפט דער טייל זײַנער — היימ. היימ קומט אויכ אָפט באַזונדער אונ מיט געוויסער אריבערגעטראָגנ־עמאָציאָנעלער, מיט סימוואָלישער שאַטירונג פונ

---

1) פונ פ. מאַרקישעס רעדע אפנ ערשטנ אַנטיפאַשיסטישנ מיטינג פונ די פאָרשטייער פונעמ ייִדישנ פאָלק. זע „ברידער ייִדנ פונ דער גאַנצער וועלט!" 1941 י.

2) זע, אַשטייגער, אַזאַ אָנווענדנ דאָס וואָרט היימלאַנד אינ אַי. פעפערס אַרטיקל „ייִדנ אונ היימלאַנד". „איינִיקייט", 16־17, 1942 י.

באטײַט אפ צו באצייכענען דאָס אָרט, דאָס לאנד, ווו איך אונדזער גע־
פלאָגט פאָלק האָט א היים געפונען:

פון זינט מיר געדענקען זיך — טויזנטער יאָר
א פאָלק האָט געכאָלעמט, געטרוימט אפ דער וואָר,
אין דורעס אין אלע געבענקט האָט געהיים,
געטרוימט אונ באקומען א גליקלעכע היים...[1]

שארפער איז אָט די שאטירונג פון היים צו שפירן אין א פאָלקיש־
לירישן מאָטיוו:

טיפע גריבער, רויטע ליים —
כ׳האָב אמאָל געהאט א היים...
...ס׳האָט מײַן היים א בראָך געטראָפן...
...פולע זײַנען יענע גריבער,
אונ נאָך רויטער איז די ליים —
יענע ליים איז איצט מײַן היים...[2]

די היים האָט אין אָט די אײנפאכע ליריש־אינטימע שורעס באקומען א בא־
וונדערס טיפן אויסדרוק פאר איר „בראָך", אָבער נאָך שארפער איז געוואָרן
דאָס בירגערלעך־טרײַע געפיל צו „מײַן היים" מיט איר „נאָך רויטער" געוואָ־
רענער ליים.

מילכאָמע־צײַט קומען אויך פאָר נײַע אויסבילדונגען מיט היים — געווײנ־
לעכע אונ פאָעטישע:

פעלקער־היים, אוקרײַנע־היים, היים־שטאָט, היים־שטעטל...
אָנהייב־היים:
...באפרײַט מײַן שטאָט, מײַן אָנהייב־היים,
אמאָל א שטעטעלע א קליינס...[3]

היים־טײַך:

...דער היים־טײַך כוואליעט הויך אין זייער ברוסט,
זיי זײַנען שיקער פון נעקאָמע־לוסט...[4].

באנאנד מיט די באצייכענונגען היימלאנד, היים (זעלטן־ווען אויך
היימאט) קומט אָפט מילכאָמע־צײַט אויך — פאָטערלאנד (אנטשפרעכיק
צום רוסישן — Отечество).

---

1) ש. האלקין. מיט בלוט פאר בלוט, מיט טויט פאר טויט.
2) ש. האלקין. טיפע גריבער, רויטע ליים.
3) ד. האָפשטיין. מיין אָנהייב־היים.
4) כ. גראדע. לייג צו דיין אויער צו דער ערד.

„פאָטערלאַנד“ האָט אויכ געוויינלעכ דעם אַלגעמיינ־בירגערלעכנ באַטײַט וואָס שיידט עס אינ טאָכ ניט אונטער פונ די אַנדערע היימ־ווערטער. דאָס וואָרט „פאָטערלאַנד“ (אונ ספּעציעל „פאָטערלענדישער“) פאַרמאָגט אָבער אויכ צומאָל אַ געוויסע באַטײַטלעכע שאַטירונג באַמ קעגנשטעלנ די אייגענע, די פאָטערלעכע היימ צו דער פרעמדער ניטהיימ.

אינ דעמ זינענ טרעפט מענ אָפט באַ לענינענ אונ באַ סטאַלינענ גראָד דאָס וואָרט „פאָטערלאַנד“ פאַרנ היימ־באַגריפ — „דאָס סאָציאַליסטישע פאָטערלאַנד“ („Социалистическое отечество“), „פאַרטיידיקונג פונעמ סאָציאַליסטישנ פאָטערלאַנד“ („Оборона социалистического отечества“). באַשײַמפּערלעכער פילט זיכ אַזאַ שאַטירונג אינעמ וואָרט „פאָטערלענדישער“ אינ אַזוינע באַהעפטנ, אַשטייגער, ווי „פאָטערלענדישע אוויאַציע“ („Отечественная авиация“) אונ ספּעציעל אינ אַזאַ באַהעפט, ווי „פאָטערלענדישע מילכאָמע“, וואָס אינ רוסיש שטאַמט עס נאָכ פונ דער מילכאָמע פונעמ 1812 יאָר. אַפ אַנ אייגנאַרטיקנ אופנ האָט אָט די שאַטירונג פונעמ היימ־באַגריפ אינעמ וואָרט „פאָטערלאַנד“ אויסגעדריקט דער שלאַכטמאַנ פריטקאָוו (פאַר דער מילכאָמע אַ שטאָלגיסער). געהאַט געבראַכט האָט עס איליאַ ערענבורג:

„...פריטקאָוו קענ ניט אָנקוקנ די דײַטשנ, ס׳איבלט אימ פונ זיי...“ זאָגט ער דעמ פּאָדפּאָלקאָווניק סאַמאַנענקאָ: „כאַווער נאַטשאַלניק, גיט מיר אַ פאָטערלענדישנ אווטאָמאַט, דײַטשישע האָב איכ געהאַט זעכצנ שטיק, — צעגעבנ. ס׳איבלט צו שיסנ פונ זיי...“ ער זאָגט: „כ׳זע, דרײַצנ פריצנ ציילנ די שטערנדלעכ, זיצנ זיכ אינ די גריבער אונ רויכערנ. האָב איכ זיי דערלאַנגט פונ אַ פאָטערלענדישנ אווטאָמאַט...“ דאָס וואָרט „פאָטערלענדישער“ (Отечественный) האָט באַ אימ עפּעס אַ באַזונדער באַטײַט, ער רעדט ניט פונ ווערטערבוכ, נאָר פונ האַרצנ אַרויס, אונ אינ זײַנע רייד לאָזט זיכ פילנ אַנ אויסטערלישע פאָטערלענדישע סינע...“ [1]

זאָגנ דאַרפ מענ, אַז באַ פריטקאָוונ איז עס געגאַנגענ אַי פונ האַרצנ אַרויס, אַי גלײַכ ווי פונעמ ווערטערבוכ, פונעמ ווערטערבוכ אינ דעמ זינענ, וואָס מיטנ וואָרט „פאָטערלענדישער“ האָט ער קאָנטיקער שאַטירט אַ פאָרשטעלונג וועגנ אַ בלוט־אייגענער זאַכ לעגאַבע אַ פרעמדער אונ פײַנטלעכער זאַכ.

די אויבנגעבראַכטע היימווערטער זײַנענ אַלגעמיינע באַצייכענונגענ. די דאָזיקע אַ ל ג ע מ יי נ ע באַצייכענונגענ אַנטפּלעקנ זיכ אָבער אַלעמאָל אינ מער קאָ נ ק ר ע ט ע אונ אינ נ אָ מ ע נ ט ל ע כ ע באַצייכענונגענ: פאַרבאַנד, סאָוועטישער פאַרבאַנד, ראַטנלאַנד, סאָוועטנלאַנד, פאַרבאַנד סאָציאַליסטישע סאָוועטישע רעפּובליקנ, פסטר. מילכאָמע־צײַט איז אויכ אינ ייִדיש ניט זעלטנ

[1] И. Эренбург. Ожесточение. „Красная звезда“, 8/X 1942 г.

צו טרעפן — ר א ס י י, ר ו ס (Россия, Русь) אין איין ריי מיט די היימווערטער פון דער ס אָ װ ע ט י ש ע ר צײַט.

...איך בין די געגנטן פון פאָטערלאַנד אדורכגעגאנגען צופוס.
איך בין געגאנגען מיט די קינדער פון דער ווילער מאמע — Русь...
...א זון וועט אופגיין נאָך גרעסער פון דײַן וויי,
מײַן טײַער פאָטערלאַנד, סאָוועטישע ראסיי! [1].

אויך ר א ס י י ע ר האָט זיך באוויזן אין דער יידישער דיכטונג מילכאָמע־צײַט:

...פון שטעט פון ראסייער — די מאמע,
די שטאָט פון אוקרײַנישער ערד... [2]

געאָטעמט האָבן טויזנטער ראסייער זין... [3]

ר א ס י י, ר א ס י י ע ר, ר ו ס — דאָס זײַנען געשיכטלעך־סימוואָלישע באצייכענונגען. באצייכנט מיט א געוויסער אלטערטימלעכער דערהויבנקייט, זײַנען זיי געקומען צו פארבינדן מיט א גאָלדענעם פאָדעם די גרויסע פארגאנגענהייט מיט דער גרויסער קעגנווארט פון אונדזער לאַנד, צו פארקערפּערן די פאראנענע געמיינזאמקייט פונעם גאַנצן היסטאָרישן גורל פון אונדזער לאַנד, ווי ניט ווײַט אין צײַט ס'איז אָט דער גורל אמאָל און הײַנט.

III. איינהייטלעכע מישפּאָכע

צווישן די שפּראַכלעכע אויסדרוק־מיטלען, וואָס באגלייטן דאָס היימוואָרט, לאָזט זיך באזונדערס שארף פילן די מאסן־שטייגערישע אסאָציאַציע מיט לײַבלעכער קרויוועשאפט, מיט אייגן בלוט. אזוי איז עס אין אלע שפּראַכן פון ראטנפארבאנד. אזוי איז עס אויך אין יידיש. אין יידיש איז עס א נײַע דערשײַנונג אין דער סאָוועטישער צײַט, ספּעציעל אין דער מילכאָמע־צײַט.

צום אלעמערשטן גייט דאָס איינפאכע און דאָס הערלכע מ א מ ע ־ וו אָ ר ט:

„אונדזער לײַבלעכע מאמע, אונדזער היימלאַנד... אונדזער געטרײַע מאמע, דער ראטנפארבאנד... אין לאַנד פון סאָוועטן האָבן מיר, צוגלײַך מיט אלע פריער אונטערדריקטע פעלקער, באקומען אן עמעסע

1) ע. פינינבערג. מיין באריכט.
2) אי. פעפער. באלאדע וועגן צוויי פאָנען.
3) ע. פינינבערג. אומאניער ריכטונג.

מוטער־היימלאנד... [1] מיר זײַנענ אלע קינדער פונ איינ מוטער — פונ אונדזער גרויסנ סאָוועטנלאנד... איכ בינ א פאָרשטייער פונ יענעמ טייל פונעמ ייִדישנ פאָלק, וואָס קענ, ווי אינ ערגעצ ניט אפ דער וועלט, אזוי פרײַ אונ איבערצײַגנדיק ארויסברענגענ דאָס ווונדערשאפנדיקע וואָרט דאָס לײַבלעכ־נאָענטע אונ טײַערע, דאָס וואָרט, וואָס שטייט אינ איינ ריימיט די ווערטער „טאטע־מאמע״ — דאָס וואָרט היימלאנד... [2].

דאָס זעלבע מאמע־וואָרט גילט אויכ באמ אָנרופנ אונדזער היימלאנד קאָנ־קרעטער באמ נאָמענ:

...איכ בינ געגאנגענ מיט די קינדער פונ דער ווילער מאמע — Русь... [3]

עס אָטעמט רויִק ס'הארצ פונ מאָסקווע־מוטער,
אונ ליבשאפט אירע שטארקער איז פונ טויט! [4]

„מוטער״, „מאמע״ קומענ אָפט מיט דער כאראקטעריסטיק — לײַבלעכע, בלוט־אייגענע. צווישנ אָט די אינטימע סינאָנימענ (מאמע, מוטער) איז פאראנ א געוויסע סטיליסטישע שאטירונג (מאמע איז ריידארטיק־אינטימער). אָנגעווענדעט צומ היימלאנד קלינגענ ביידע ווערטער אלציינס טרײַ אונ הער־לעכ. מילכאָמע־צײַט האָבנ מיר מיט טיפסטנ ציטער געשפירט, ווי ס'שלאָגט „ס'הארצ פונ מאָסקווע־מוטער״, מיט אונדזער גאנצנ וועזנ געפילט די „ליבשאפט אירע״ צו אונדז, אונדזערע — צו איר.

ווי א ווונדער־געזאנג, טראָגנ זיכ אויכ איבערנ גאָרנ סאָוועטישנ לאנד די באצייכענונגענ — זונ (זינ) פונ פאָלק, טאָכטער (טעכטער) פונ פאָלק. אָפטער אונ הילכיקער האָבנ געקלונגענ די באצייכענונגענ איבערנ לאנד מיל־כאָמע־צײַט אפ אלע שפראכנ אונ אויכ אפ ייִדיש, ווו ס'איז טאָג־אײַנ, טאָג־אויס געווענ צו דערציילנ אויכ וועגנ די העלדנטאטנ פונ אונדזערע „זינ אונ טעכטער״ [5].

מילכאָמע־צײַט האָבנ זיכ געמערט די באצייכענונגענ — „ברודער״ („ברידער״), „שוועסטער״:

---

1) פונ די ארויסטרעטונגענ פונ די פאָרשטייער פונעמ ייִדישנ פאָלק אפנ ערשטנ מיטינג. ברידער ייִדנ פונ דער גאנצער וועלט! 1941 י.

2) פונ די ארויסטרעטונגענ פונ די פאָרשטייער פונעמ ייִדישנ פאָלק אפנ צווייטנ מיטינג. 2־טער אנטיפאשיסטישער מיטינג פונ די פאָרשטייער פונעמ ייִדישנ פאָלק. 1942. דאָס לעצטע איז דאָ פונ ש. מיכאָעלסעס ארויסטרעטונג.

3) פונ ע. פינינבערגס שוינ אויבנ ציטירטנ „מיינ באריכט״.

4) מ. טייפ. שטארקער פונ טויט.

5) אונטערנ קעפל „אונדזערע זינ אונ טעכטער״ איז געגאנגענ די גאלעריי פאָרטרעטנ פונ ייִדנ־העלדנ אפנ פראָנט אונ אינ הינטערלאנד אינ דער צייטונג „אייניקייט״.

עלטערער ברודער (וועגן רוסישן פאָלק), ברידערלעך פאָלק, פאַר־
ברידערטע פעלקער, פעלקער־ברידער, ברידעולעכע פעלקער־מישפּאָכע,
שוועסטער־אוקראַינע... ברידער יידן, ברידער יידן פון גאָר דער
וועלט, טייַערע ברידער און שוועסטער פון דער גאַנצער וועלט...[1]

די אָקאָרשט־געבראַכטע פאַמיליען־ווערטער האָבן, פאַרשטייט זיך, א פאַר־
שיידענעם באַטייַט. זיי האָבן דאָך איין געדאַנקלעכן, איין פּאַטריאָטישן גרונט
אינעם לעבעדיקן האַפט פון וואָרט באַם באַצייכענען —

...יענע קראַפט
וואָס... אף דער ערד — די רייַכסטע שעפע שאַפט
פאַר אונדזער גרויסער, פרייַער ברידערשאַפט [2].

„גרויסע פרייַע ברידערשאַפט" — די דאָזיקע ווערטער פּאַסן זיך גוט צום
סאָוועטיש־פּאַטריאָטישן היים־באַגריף, וואָס האָט מילכאָמע־צייַט געשפּילט
מיט אַלע קאָלירן און מיט אַלע כיינען פון היימוואָרט און פון היים־באַטייַט.

---

1) פון די אויבנדערמאָנטע אַרויסטרעטונגען אפן ערשטן און צווייטן מיטינג פון די פאָר־
שטייער פון יידישן פאָלק.

2) ש. האַלקין. אונדזער גלויבן.

שלאכטוואָרט

I. ליבע אונ האס

ניט צופעליק האָט זיכ, זעט אויס, די דאָזיקע אנטיטעזע, אלס סטיל־פאָרמ, באזונדערס פארשטארקט מילכאָמע־צײַט. מיר מיינענ דאָ ספּעציעל די אנטיטעזע אינעמ שמעלערנ — שפראכלעכנ, ניט אינעמ ברייטערנ — ליטעראַרישנ זינענ (באמ ארויסברענגענ טיפּאזש, סאָציאלע קאָליזיע אדג.). די אנטיטעזע איז אנ אויסגעפּרוווט מיטל אפּ אויסצודריקנ קאָנטראסטישקײַט פונ דערשײַנונגענ. קאָנטראסטישקײַט דריקנ אויכ אויס די אנטאָנימענ, אלס וואָרטלעכע קעגנשטעלונגענ. אנטאָנימענ זײַנענ איינפאכסטע אנטיטעזעס דאנ, ווענ גופע די אנטיטעזע ברענגט מיט גרעסערע געגלידערטקײַט אונ פארענדיקטקײַט, אָפּט אײַנשליסנדיק אינ זיכ אויכ אנטאָנימענ אלס עלעמענט פונ אזא מער פארגאנצטער קעגנשטעלונג.

מילכאָמע־צײַט איז אָפט, צווישנ אנדערנ, צו טרעפנ די אנטיטעזע מיט די אנטאָנימענ — ליבע־ליבשאפט, סינע־האס־פײַנטשאפט. ליבע, ליבשאפט צומ היימלאנד; סינע, האס, פײַנטשאפט צומ סוינע פונ לאנד. שארפ אנטאָנימיש לויט זייער באטײַט נאָכ, האָבנ אָט די ווערטער אינ האפט פונעמ מילכאָמע־וואָרט געהאט עפּעס אזויווי איינ געמיינזאמענ טאָכ. די דאָזיקע ווערטער פלעגנ קומענ אויכ פאראלעל געפּאָרט צווישנ זיכ:

היינט גיי איכ באפרײַענ דײַנ אוקראינע...
יאָג מיכ, מײַנ ליבשאפט,
טראָג מיכ, מײַנ סינע... [1]

ס'איז ניט צו גלײַכנ געווענ אינ יענע טעג די אנטאָנימענ „ליבע״־„ליבשאפט״ אונ „האס״־„סינע״ מיט אזוינע, אשטייגער, אנטאָנימענ, ווי „טרײַהײַט״ אונ „פאראט״, וואָס האָבנ געקענט קומענ בלויז אָפּגעגרענעצט אונ שארפ קעגנגעשטעלט איינס צומ צווייטנ:

„פינצטער אונ שרעקלעכ איז דער פאראט. ער מאכט וויסט דאָס הארצ פונ מענטשנ, ער צווינגט אימ צו שטארבנ נאָכ לאנג פארנ

[1] ה. שוועדיק. אָ. שווארצמאנ.

טויט... טרײַהײַט איז ניט נאָר זי שטאַרקט דעם מענטשנ, טרײַהײַט פרײַט... די נעשאָמע פונעם טרײַעם פרײַט זיכ אינ די שווערסטע לײדנ..."[1]

אינ „ליבשאַפט", אינ פאַרגלײַכ מיט „ליבע", פילט זיכ עטוואָס מערער אינטימקײַט אינ אַזאַ אָנווענד, ווי — „לאַנד אונ ליבשאַפט"[2], „אונ ליבשאַפט אירע (פונ דער מאָסקווע־מוטער) שטאַרקער איז פונ טויט..."[3].

„ליבע", „ליבשאַפט" זײַנענ סינאָנימענ פונעם וואַרײַריקנ טיפ (זע אויבנ „הײמ־סינאָנימיע"). אַזוינע סינאָנימענ זײַנענ אויכ — „סינע", „האַס", „פײַנט־שאַפט"; „פײַנט", „סוינע", „דאַמסוינע" (אינ „סוינע", „סינע", באַזונדערס אינ „דאַמסוינע", איז דער באַגריפ שטאַרקער אַקצענטירט).

„ליבע" אונ „האַס" אַלס קעגנשטעלונג אונ צו דער זעלביקער צײַט אַלס געוויסע געדאַנקלעכע אײנהײַט — דאָס האָט זיכ באַזונדערס אָנטפּלעקט אינעם ברעג פונ מילכאָמע. מע נעמט דאַנ אַלצ מער צו באַהויפטנ, אַז פײַנט האָבנ הײסט הײסער ווי ווענ עס איז ליב האָבנ, אַז מעסטנ די ליבע צומ הײמלאַנד קענ מענ מיט דער קראַפט פונ דער סינע צומ פײַנט. פאַר־שײדנאַרטיק ווערט עס אַזוי וואַרײַרט אונ איבערגעכאַזערט אינעמ אַר־טיקל, אינ דער פאַרצײכענונג, אינ ליד, אינ אויפרופ. אונ ס'שאַפנ זיכ היפּש שלאַג־אַנטיטעזעס, אַפאָריסטיש געפּאַסטע, ווי אויכ ברײטער פאַנאַנ־דערגעוויקלטע, מיט די אויבנגעבראַכטע אַנטאָנימענ אַלס גרונט, ווו זײ דריקנ אויס אי קעגנשטעלונג, אי אײנהײַטלעכקײַט פונ געדאַנק אונ פונ געפיל.

באַנאַנד מיט די שלאַג־אַנטיטעזעס האָבנ זיכ ביקלאַל געמערט די אויס־דרוקנ וועגנ ליבע אונ סינע:

ליבע אונ פײַער[4], ליבשאַפט שטאַרקער פונ טויט, פלאַקער פונ
סינע, פלאַמ פונ האַס, באַוואָפענע מיט האַס...

מערער נאָכ ווי וועגנ ליבע ווערט גערעדט וועגנ סינע אונ צאָרנ, אַלס אויסשטראַלונג פונ ליבע:

מײַנ האַס וועט ניט אויסגײנ, מײַנ צאָרנ אינ קעלט וועט ניט קילנ,
ביז כ'וועל אָפּ מײַנ אָרעמ דאָס בלוט פונעמ פײַנט ניט דערפילנ...[5]

גערימט, געלויבט, געבענטשט זאָל זײַנ אָפּ יאָרנ
דער האַס דער מעכטיקער, דער אומדערבאַרעמדיקער צאָרנ...[6]

---

1) И. Эренбург. Верность. „Правда", 5/VIII 1943 г.

2) ע. פינינבערגס אַנ אויסדרוק, וואָס איז געוואָרנ גאַנגבאַר.

3) פונ מ. טײפס אויבנ ציטירטנ ליד „שטאַרקער פונ טויט".

4) אַזוי הײסט י. פאַליקמאַנס אַנ ערשט ביכל פראָנט־דערצײלונגענ.

5) אי. פעפער. מײַנ שוווע.

6) ע. פינינבערג. מײַנ באַריכט.

צעוואקסנ האָט זיכ די סינע, אָט דער צאָרנ אינעם בלוטיקנ גאנג פונ מילכאָמע. ניט לײַכט איז אונדז אָנגעקומענ אָט די געבענטשטע, אָט די ה ע ר אָ־ י ש ע סינע. אָט ווי ניט לײַכט ס'האָט אונדז אזוי פארקאָכט באַם הארצנ פונ נאָכ א געפיל, פונעמ נעקאָמע־געפיל, וואָס האָט זיכ אויכ גענערט אונ גע־ שטארקט פונ הײליקער ליבע אונ פונ גערעכטיקנ האס אונ צאָרנ.

II. נעקאָמע

אינעמ בלוטיקסטנ געראנגל פונ וועלטנ איז נעקאָמע געוואָרנ דאָס טאט־ פײיִקע אונ מעכטיקע געווער אינ קאמפ פאר רעכט אונ גערעכטיקײַט.

מילכאָמע־צײַט איז באנאנד מיט נ ײַ ב י ל ד ו נ ג ע נ (נײַע ווערטער) אונ נ ײַ ב א ט ײַ ט נ (פאראנענע ווערטער מיט נײַעמ באטײַט) צוגעקומענ אינ ייִדיש אויכ דער געפליגלטער אויסדרוק פונ נעקאָמע.

ייִדנ האָבנ, דוכט זיכ, גוט פונ ווענע נעקאָמע צו נעמענ אונ אינ ווע־ מענ א נעקאָמע צו האָבנ, אונ דאָכ איז עס א נײַבילדונג געווענ אינ ייִדיש— נ ע ק אָ מ ע נ ע מ ע ר, פ אָ ל ק ס־נ ע ק אָ מ ע נ ע מ ע ר.

דער הויכ פונ מענטשלעכער, ניט פונ נידעריקער אונ קלײנלעכער, נע־ קאָמע, דער הויכ פונ ה ע ר אָ י ש ע ר נעקאָמע האָט גערוט אפ אונדזער העלדישער א ר מ ײ פ ו נ נ ע ק אָ מ ע נ ע מ ע ר. „ארמײ פונ נעקאָמענעמער", —ס'איז גע־ וועננ דעמ כאווער סטאלינס געפליגלטע באצײכענונג. די ארמײ פונ נעקאָמע־ נעמער האָט דורכגעפירט מיט שטארקער האנט איר ק אָ נ ט ע פ ו נ נ ע ק אָ מ ע. „קאָנטע פונ נעקאָמע" איז געוואָרנ א געפליגלטער אויסדרוק, ספעציעל אינ דער ארמײ, ווו דער דאָזיקער אויסדרוק האָט זיכ געפּאָרט מיטנ אויסדרוק ק אָ נ ט ע פ ו נ ע ר ע („счет чести", „счет мести").

מילכאָמע־צײַט ווערט אויכ באזונדערס וואריִרט אונ אקצענטירט די נע־ קאָמע־סינאָנימיע:

נעקאָמע (נעמענ נעקאָמע, זיכ נויקעמ זײַנ), נעקאָמענעמער, נויקעמ וועניטער—„פאָלגט מיכ מײַנ נויקעמ וועניטער אינ פײַער־צעגליטקײַט" [1], אָפּצאָל (אָפּצאָלנ), צעצאָלונג (צעצאָלנ זיכ), געצאָלטס—„ס'קומט די אויסלײזונג, ס'קומט דאָס געצאָלטס" [2], אָפּרעכענונג (אָפּרעכענענ זיכ)...

דאָס נעקאָמע־וואָרט קומט אויכ אײַנגעפּאסט אינעמ דערהויבענעמ, אינעמ פײַערלעכנ אויסדרוק אונ רוף:

דאָרשט פונ נעקאָמע, אינ טאָג פונ נעקאָמע, די שאָ פונ הײליקער נעקאָמע, דאָס הײליקע פײַער פונ נעקאָמע, דאָס בלוט רופט צו נע־

1) ע. פינינבערג. מישפּעט.

2) ע. פינינבערג. אינ וואלד.

קאָמע, נעמענ בלוטיקע נעקאָמע, זיכ אָנזעטיקנ מיט נעקאָמע... „מאָנענ און צאָלנ" [1]), „באצאָלנ וועט דער פײַנט" [2]), ס'גייט די שאָ פונ אָפּצאָל און פונ שטראָף [3]), אינ טאָג פונ צעצאָלונג...

נעקאָמע, נעקאָמע נעמענ, אָפּצאָל, צעצאָלונג, באצאָלונג, צאָלנ, באצאָלנ, צעצאָלנ זיכ, אָפּרעכענונג, רעכענענ זיכ, אָפּרעכענענ זיכ, צערעכענענ זיכ — דאָס זײַנענ אלצ סינאָנימענ פונעם ווארײַריקנ טיפּ (זע אויבנ „היימ־סינאָנימיע"). ווו־ניט־ווו פילט זיכ דאָכ אויכ דאָ א געוויסע באטײַטלעכע שאטירונג. אזוי איז עס, אשטייגער, מיט „נעקאָמע" אינ פארגלײַכ מיט די אריבערגעטראָגנ־עמאָציאָנעלע באטײַטנ פונ „צאָלנ" מיט די אויסבילדונגענ פונעם דאָזיקנ וואָרט.

III. העלדנוואָרט

1. העלדנ־סינאָנימיע

גאָר אנ אָנזיכטיק אָרט אינעמ יידיש פונ מילכאָמע־צײַט פארנעמט דאָס וואָרט, וואָס באצייכנט דעמ העראָיזמ, דעמ רומ פונעמ סאָוועטישנ מענטשנ, דערינ אויכ פונעמ סאָוועטישנ יידנ.

דאָס העלדנוואָרט קומט, צווישנ אנדערנ, צומ אויסדרוק אינ דער היפּשער צאָל געוויינלעכע סינאָנימישע באצייכענונגענ פונ העראָיזמ. באנאנד מיט די געוויינלעכע באצייכענונגענ גייט אויכ דאָס דערהויבענערע, דאָס פײַערלעכע סינאָנימישע וואָרט.

די מיטיילונגענ פונעמ פאָלקס־קאָמיסאריאט פאר שוצ וועגנ איבערפורעמענ די טיילנ אינ גווארדייִשע הייבט זיכ אָנ אזוי:

„פאר אויסערגעוויינלעכער געוואגטקײַט (отвага) אינ די שלאכטנ פארנ פאָטערלאנד מיט די דײַטשישע פארכאפּער, פאר פעסטקײַט (стойкость), מוט (мужество), דיסציפּלינ און אָרגאניזירטקײַט, פארנ העראָיזמ פונעמ פערזענלעכנ באשטאנד איבערפורעמענ..." [4])

פול און פיל איז די שפּראכ מיט אזא פּראָסטער און קרעפטיקער סינאָנימישער ריי:

העלדישקײַט, העראָיזמ, מוט(יקײַט), העלדנמוט(יקײַט), געוואג(טקײַט), שרעקלאָזיקײַט, דרייסט(קײַט), גוורע, מעסירעסנעפעש...

אנ איינהײַטלעכע לויטנ גרונט־באטײַט, האָט די דאָזיקע וואָרט־ריי געוויסע סטיליסטישע שאטירונגענ. אינ „מוט", „העלדנמוט" איז פאראנ א געוויסע גרעסערע קאָנקרעטקײַט פונ באטײַט לעגאבע „מוטיקײַט", „העלדנמוטיקײַט" ביק־

---

1) נאָמענ פונ ל. רעזניקס א ליד.

2) נאָמענ פונ ש. האלקינס א ליד.

3) פונ ד. האָפשטיינס א ליד.

4) מיינ אונטערשטרייכונג.

ל א ל. די קירצערע (אָנסופיקסישע) פאָרם אין דער סינאָנימישער ריי („געוואַג", „דרייסט") פארמאָגט אין זיך מערער עמאָציאָנעלקייט אין פארגלייך מיט דער פולערער פאָרם—„געוואַגטקייט", „דרייסטקייט". „געוואַג", „דרייסט" קומט דעריבער אָפטער אינעם דיכטערישן וואָרט, צומאָל אויך צוליב ריטם און גראַם. „העלדישקייט", „העראָיזם", „מעסירעסנעפעש" ווייזט, זעט אויס, די דערשיינונג דערהויפּט אין גייסטיק־פּסיכאָלאָגישן פראַט („מעסירעסנעפעש" טראָגט נאָך אין זיך די שאַטירונג פון דערהויבנקייט, פייערלעכקייט), דאַן ווען „גוורע" באַצייכנט מערער די אייגנשאַפט אין מאַטעריעל־פיזישן זינען:

...כ׳זע, ווי עס הייבט זיך דיין שטאָלענע גוורע,
דיין קאָרענע גוורע אף בערג... [1])

מיינסטנס אָבער זיינען אָט די אַלע באַצייכענונגען סינאָנימען פונעם וואָרירידיקן טיפּ (זע אויבן „היים־סינאָנימיע").

אין ייִדיש איז מילכאָמע־צייט שטאַרק פאַרשפּרייט דאָס וואָרט ה ע ל ד (ה ע ל ד י ש ע ר), אָפט באַגלייט מיט פאַרשיידענע כאַראַקטעריזירנדיקע באַצייכענונגען:

פאָלקס־געבענטשטער העלד, ליכטיקער העלד, רויטער העלד, לעגענדאַרער העלד, ברודער־העלד, באָכער־העלד [2]), וווּנדער־העלדישע כאַוואַליעס, ייִדן־העלדן (פון ראַטנפאַרבאַנד), העלדישער ייִד, העלדישע זין (טעכטער) פון אונדזער פאָלק, העלדישע אופשטענדלער (אין די פוילישע געטאָס)...

און אויך אין ייִדיש קומט אָט דאָס וואָרט צו אויסדריקן מאַסנהאַפטע אַלפאָלקישע העלדישקייט:

העלדנלאַנד, דאָס פאָלק דער העלד, די שטאָט דער העלד, העלדנשטאָט...

אָפט געפּאָרט מיט העלד קומען די סינאָנימען: ש ל א כ ט מ א ן, ק ר י ג ע ר, ק ר י ג ס מ א ן...

אָט די באַצייכענונגען, נאָך נייע און דאָך גאַנץ געוויינלעכע שוין פאַר ייִדיש, פאַרמאָגן אַ געוויסע דערהויבענע שאַטירונג פון באַטייט (אין פאַרגלייך, אשטייגער, מיט מ י ל י ט ע ר מ א ן, מ י ל י ט ע ר י ש ע ר). אָט ווי ניי־דערהויבן ס׳האָט גענומען קלינגען מילכאָמע־צייט דאָס שוין גאַנץ געוויינלעכע וואָרט אין ייִדיש — א ו פ ש ט ע נ ד ל ע ר (א ו פ ש ט ע נ ד ל ע ר י ש ע ר), באַבאַנד מיטן עלטערן וואָרט — מ ו י ר ד י ם:

1) אי. פעפער. צו אוקראַינע.

2) לויט שוואַרצמאַנס „פיינער באָכער־העלד".

העלדישע אופשטענדלער (פונ ווילנער געטאָ), געטאָ־אופשטענדלער,
די אופשטענדלערישע פאָנ (פונ ווארשעווער געטאָ), עס שטורעמט מוט
פונ מוירדים [1]), מוירדים־בלוט...

אגעוו, צוערשט האָט מ ו י ר ד י מ מיט נײַער קראפט געפונען קלינגענ נאָכ
אינ יענע מילכאָמע־יאָרנ בא שווארצמאנען:

...זיכ שלענגלענ שורעס מוירדימ
מיט ביקס אינ האנט, מיט ווארעמ בלוט אינ הארצנ...
(„אופשטאנד").

די דאָזיקע שורעס זײַנענ מילכאָמע־צײַט אָפט איבערגעכאזערט געוואָרנ
באנאנד מיטנ נאָמענ „אָשער שווארצמאנ" גופע, וואָס איז שוינ אויכ געוואָרנ
א הערױאָישער שלאכט־סימוואָל אונ וואָס איז הערלעכ באזונגענ געוואָרנ אינ
דער ייִדישער מילכאָמע־דיכטונג [2]).

פארשפרייט ווערט אינ ייִדיש מילכאָמע־צײַט דאָס סימוואָלישע וואָרט—
ג י ב ע ר (צומאָל אויכ ג וו א ר [3]) אינ דעמ זעלבנ זינענ:

שלאכט־גיבער, פאָלקס־גיבער, סאָוועטישער גיבער, גיבוירימ פונ
וואָלגע, גווארדייער־גיבוירימ, א זונ א גוואר, א גוואר א פאָשעטער...
ייִדישער גיבער, הײַנטצײַטיקער גיבער פונ אונדזער פאָלק, אונדזער יאמ־
גיבער... [4]).

ווי העלד, אזוי קומט אויכ „גיבער" („גוואר") צו באצייכענענ מאסנהאפ־
טיקע, אלפאָלקישע גוורע אונ רומ:

א פאָלק א גיבער [5]), גיבוירימ־ארמיי, גיבוירימ־אָנגריפ, גיבוירימ־
שטאָט, שטאָט פונ גיבוירימ (סטאלינגראד), „שטייט ווי א גוואר אפ די
בערג פונ שטעט פונ ראסייער די מאמע"... [6])

דאָס וואָרט ג י ב ע ר האָט ביקלאל אויסגעברייטערט זײַנ א יי ג נ ש א פ ט־
ל ע כ ע פאָטענצ באמ כאראקטעריזירנ אונ באמ שאצנ די מילכאָמע־העראָיִק.
עס האָבנ זיכ פארמערט די צונויפזאצנ מיט „גיבער", ווו אָט דאָס וואָרט
קומט אלס ב א ש ט י מ ־ ט יי ל:

1) ע. פינינבערג. אינ וואלד.
2) זע, אשטייגער, פינינבערגס „אָשער צווישנ די באָגונער", פעפערס „דער שווערסטער
וועג", כאשטשעוואצקיס „אָשער שווארצמאנ", ה. שוועדיקס „אָשער שווארצמאנ" אא.
3) ג וו א ר באצייכנט דערהויפט א מענטשנ מיט פיזישער קראפט.
4) וועגנ די העלדנ פונ סאָוועטנפארבאנד, די ייִדישע יאמלייט—ייִסראָעל פיסאנאָוויטש—
א׳סאק קאָבא אא.
5) ד. בערגעלסאָנ. א פאָלק א גיבער. „איינִיקייט", נומ. 25, 1943.
6) אי. פעפער. באלאדע וועגנ צוויי פאָנענ.

גיבער־רומ, מיט גיבער־ברוסט (זיכ קעגנגעשטעלט), מיט א גיבער־טויט (איז געפאלנ לייזער פאפערניק), „אונ גיבער־קראפט שפאנט אָפּ־גרונטנ אריבער מיט א ליד...״ [1]), „דאָס גיבער־געביינ פונ גווארדייער באפעלט...״ [2])

עס קומט אויכ פאָר די אדיעקטיווישע אויסבילדונג — גיבערדיק, בעריש:

גיבערדיק פאָלק, „האָבנ ׳זאוואָדנ גיבערדיק געטאָנ זיכ א צע־אָטעמ...״ [3]), גיבערישע הענט (פונ סאָוועטישנ מענטשנ), „ס׳וועט באלד א שפאר טאָנ מיט גיבערישע גופימ...״ [4])

אינעמ דיכטערישנ וואָרט פילט זיכ די דאָזיקע אדיעקטיווישע נײַביל־דונג אָנזיכטיקער, אויסדריקלעכער לעגאבע „גיבער״ אלס טייל פונעמ צו־נויפזאצ.

אינ אײַנקלאנג מיט גיבער איז אויכ מיט נײַער קראפט אופגעאנגענ דאָס וואָרט — ריטער:

ווער זײַנענ מיר? — באמ לאנד די פרײַע היטער.
ווער זײַנענ מיר? — באמ פאָלק די טרײַע ריטער... [5])

ווי רופט מענ דעמ פישער, וואָס האָט זיי פארהיט דאָ,
די שיפלעכ...
אונ האָט זיי געבראכט פאר די דניעפּרישע ריטער?.. [6])

דאָס וואָרט „ריטער״ האָט דאָ די דערהויבנ־מעטאפאָרישע שאטירונג פונ באטײַט.

ספעציעל דארפ מענ אָפּמערקנ דעמ העלדנ־סימוואָל — סאָקאָל. סאָקאָל — דאָס איז א פארצײַטישער פּאָעטיזירטער סימוואָל אינ דער וועלט־ליטעראטור, ספעציעל אונ דער אלטסלאווישער ליטעראטור.

געבוירנ איז אָט דאָס וואָרט אינעמ שויס פונ דער פעאָדאלער געזעל־שאפט אלס אָפּשפּיגלונג פונעמ אײַנגעשטאנענעמ יעגערישנ שטייגער, פונ דער ליבע צומ סאָקאָל, דעמ יעגערשנ פויגל.

דאָס בילד פונ סאָקאָל לעבט מיט פולנ לעבנ אינ דער אלטסלאווישער העראָישער ליטעראטור, אָנגעהויבנ פונעמ „געזאנג וועגנ איגאָרס כײַעל״ [7]).

1) ע. פינינבערג. אינ וואלד.

2) פּ. מארקיש. געזאנג וועגנ די אכט אונ צוואנציק.

3) פּ. מארקיש. עס בליט דער בעז.

4) ע. פינינבערג. לעמ דער וואָלגע.

5) ע. פינינבערג. אינ וואלד.

6) פּ. מארקיש.

7) „Высоко плаваеши на дѣло въ буести яко соколъ на вѣтрѣхъ ширяяся...“ („הויכ טראָגסטו זיכ צומ העלדנטאט מיט געוואג, ווי א סאָקאָל, וואָס טוט פלאטערנ אפ די ווינטנ״). אזוי ווערט דאָ „סאָקאָל״ היפש מאָל איבערגעכאזערט.

רײַכ דערמיט איז דאָס העראָישע פאָלקסשאפנ פונ דער עלטערער אונ פונ דער שפעטערדיקער צײַט [1]). נאָכ אינ באגינ פונ זײַנ שאפונג־וועג האָט גאָרקי ארויסגעזונגענ זײַנ לויב־ליד דעמ געוואגטנ סאָקאָל—דעמ מענטשנ דעמ העלד, אונ דער דאָזיקער מאָטיוו האָט הילכיק אָפגעקלונגענ אינ זײַנ שאפנ, ווי ביק־לאל אינ דער גאָרער פאָרגעשריטענער פאררעוואָליוציאָנערער ליטעראטור.

אינ דער סאָוועטישער צײַט האָט דאָס געשטאלט פונ סאָקאָל באקומענ א נײַעמ ליכטיקנ כיינ. אינ דער פארמילכאָמעדיקער אונ ספעציעל אינ דער מילכאָמעדיקער צײַט איז ס אָ ק אָ ל געוואָרנ בא אונדז די באצײכענונג פונ פלי־געוואג אונ פונ פלי־מײַסטערשאפט:

סטאלינישער סאָקאָל, שטאָלצער סאָקאָל, סאָקאָל פונ אונדזער הײמלאנד...

כ׳ווער א סאָקאָל, גיכער פונעמ ווינט
וועל איכ דיכ נאָכיאָגנ, דעריאָגנ דיכ געשווינד... [2])

אלס טערמינ פארנ פויגל האָט יידיש שוינ לאנג פארײגנט דאָס וואָרט— פ א ל ק. אונ מילכאָמע־צײַט איז פעסט ארײַנ אינ יידיש די סימוואָלישע אונ די העראָישע באצײכענונג—ס אָ ק אָ ל.

דאָס פילארטיקע סינאָנימישע העלדנוואָרט איז אינ יענע טעג געוואָרנ אויכ אינ יידיש א גאנגבאר ש ל א כ ט י ק ־ ש ט ײ ג ע ר י ש ו ו אָ ר ט. די פארמע־רונג פונ דער צ אָ ל פונ אזוינע סינאָנימענ האָט געווירקט אויכ אפ דער א ײ כ ע ס פונ דער עצעמ וואָרט־האפט, וואָס איז דורכ אָט די סינאָנימענ באפארבט געוואָרנ מיט א געוויסער סטיל־העראָיזאציע.

2. ה ע ר אָ י ז א צ י ע ד ו ר כ נ ע ל ט ע ר נ װ אָ ר ט א ו נ א ו י ס ד ר ו ק

מילכאָמע־צײַט איז ניט זעלטנ צו טרעפנ די אינקרוסטאציע פונעמ עלטערנ וואָרט, פונ דער עלטערער נאָמענטלעכער אסאָציאציע, פונ דער איבערפרא־זירונג פונעמ עלטערנ אויסדרוק. צו טרעפנ איז עס איבערהויפט בא פאלנ פונ געהעכערטנ סטיליסטישנ גאנג, אָנגעמאָסטנ צומ אנטשפרעכיקנ דערהויבענעמ געמיט־צושטאנד אונ געמיט־אויסברוכ.

פונ דער געשיכטע אונ פונ דער געשיכטלעכער לעגענדע פונ פאָלק קוועלט אָנ דער שטאָלצער נאָמענ, וואָס וועלקט ניט פונעמ שטויב פונ יאָר־הונדערטער אונ וואָס רופט זיכ אָפ אפ דעמ הײַנט פונ דער פאָעט־זירטער ווײַטער ווײַט. אפ אנ אײגנארטיקנ אויפנ קומט דערמיט צומ אויסדרוק דער לעבעדיקער איבערופ פונ העראָישע דוירעס, די געוויסע געמײנזאמקײַט פונ טאט אונ פונ מוט אפ פארשיידענע היסטאָרישע עטאפנ.

---

1) אינעמ רוסישנ פאָלקלאָר פונ די פויערשע אופשטאנדנ ווערט סטעפאנ ראזינ געשילדערט אינ געשטאלט פונ "млад ясён-сокол„. אינ דער אוקראינישער דומע איז א סאָקאָל דער יונגער קאָזאק, וואָס איז ארײַנגעפאלנ אינ דער טערקישער געפענקעניש.

2) ע. פינינבערג. דער יונג אונ דאָס מײדל.

מילכאָמע־צײַט האָט זיך אויך אין ייִדיש דערהערט דער דוירעסדיקער טראָט פונעם אלטסלאַווישן גיבער, וואָס האָט זיך פעסט א שטעל געטאָן אין איין רײ מיט דעם יונגן דאַר סאָוועטישע ריטער:

...מיט די שטראַלנדיקסטע גרוסן, אינעם פלאַם די קראַפט געפורעמט,
רעדט אזוי דאָס קינד פון רוסלאַנד, זאָגט אזוי איליא פון מוראָם...
פאר די קינדערלעכס יעסורים, קעגן סוינע קעגן בייזן
איז ארויס איליא פון מוראָם, ס'האָט די ערד זיך אופגעטרייסלט... [1]

אין די טעג פון מילכאָמע ווערט אונדזער וואָרט באַזונדערס באפרוכפּערט מיט דערמאָנונג פון ייִדישער געשיכטלעך־לעגענדארישער מערידע און פון ווידערשטאַנד.

פארשפּרייט ווערט די אסאָציאַציע מיט שימשן הגיבער, וואָס האָט פארביטערט געקעמפט מיט די פּלישטים, די ערגסטע פּײַנט פון די אמאָליקע בניי־ייִסראָעל, און וואָס האָט זײַן אייגענעם אומקום פארוואַנדלט אין א נע־קאָמע פאר זײַן פאָלק.

אָנגעמאָסטן צו די העלדישע טאטן פון די הײַנטצײַטיקע גיבוירים קומט צומאָל אין דער מילכאָמע־כראָניק שימשנס געוויסער שפּרוך: „באַדײַ אלייִן אומקומען, אבי מיט די פלישטים צוזאמען“ („תמות נפשי עם פלשתים“).

מילכאָמע־צײַט איז אין ייִדיש ביקלאַל צו טרעפן די אלט־העראָישע ייִדישע באַמענטלעכע אסאָציאַציע:

פון ניט־פארוועלקנדיקן אוראַלט איך פארנעם,
ווי א צאַוואָע, דעם געריש פון שלאַכטן.
איך פארגעס ניט,
ווי שימען און ווי לײווי האָבן אויסגעקוילעט שכעם
פאר לעסטערן, פאר שענדן זייער שוועסטער... [2]

„אין שוצגרוב איז געזעסן דער ייִדישער באָכער דאָוויד קאַץ, און דאָוויד איז ניט אָפּגעטראָטן פאר דעם געפּאַנצערטן גאָליאַס האַפּ־לישטי...“ [3]

און מעגסטו גאָליאַס זײַן, ביין פון זײַן ביין,
וועל איך באַנײַעס א קאָן איצט דאָוויד ווערן,
און ס'וועט פון שטיינוואַרפער איין פּראָסטער שטיין
אָפּ טויט צעלעכערן דײַן קופּער־שטערן... [4]

1) ע. פיגינבערג. אוי, וועט זיין בא אונדז א יאָנטעוו!
2) פּ. מארקיש. דעם ייִדישן שלאכטמאַן.
3) אי. ערענבורג. אָט אזוי שלאָגן זיך ייִדן. „אייניקייט“, 16־17, 1942. דאָס דאָזיקע קעפּל איז, אגעוו, ניט איין מאָל אָנגעוועדעט געוואָרן אינעם ייִדישן פובליציסטישן וואָרט מילכאָמע־צייט.
4) מ. כאשטשעוואצקי. דאָוויד און גאָליאַס. בא דעם זעלביקן דיכטער זיינען מילכאָמע־צייט באארבעט א ריי מאָטיוון לויטן אלטן ייִדישן העראָישן עפּאָס: „שימשן און דלילע“, „יאָעל און סיסרע“, „כאנע מיט אירע זיבן זין“. זע זיין ביכל „אמאָל און היינט“.

די דאָזיקע דערשײַנונג פֿון אליוזיע (אָנדײַטעוודיקע אסאָציאַציע) האָט אין יענע טעג געשאפֿן דעם לעצ[illegible] איבערוף צווישן דעם העראָישן אמאָל און הײַנט.

באַנאַנד מיט די לעגענדארע גיבורים האָבן אויך אופֿגעשײַנט די ווירקלעכע גיבורים פֿון אונדזער גרויסער געשיכטע — די מאקאבייער, בארקאָכבע. אינעם פּינקעס פֿון דער פּאַטערלענדישער מילכאָמע איז געווען אָפּט צו טרעפֿן אָט די העראָישע נעמען אין אָנווענד צו די קאָנקרעטע יידישע העלדן:

> אייניקלעך פֿון מאקאבייער, הײַנטיקע מאקאבייער, אונדזערע נײַע מאקאבייער, סאָוועטישער בארקאָכבע, נײַע בארקאָכבעס...

דער אלטער גווורע־נאָמען, באַהעלט מיט נײַער שײַן, פֿלעג קומען צו פֿארקערפּערן די לעבעדיקע העראָיק פֿון אונדזערע טעג, וואָס האָט געקלונגען ווי ליכטיקע אויסגעדיכטעטע לעגענדע.

עס זײַנען פֿאראַן אלטע ווערטער און אויסדרוקן, וואָס אפֿ אַן אייגנארטיקן אויפֿן שווימען זיי ארויף באַם פֿאָלק אפֿ די נײַע עטאפּן פֿון זײַן געשיכטע אין זייער אָנגענומענער פֿאָרם אָדער מאָדיפֿיצירט לויטן גײַסט פֿון דער צײַט.

ס׳פֿלעג גילטן בא יידן דער טראַדיציאָנעלער אויסדרוק — אל קידעש האשעם. אָפּטערס איז עס געווען דער אויסדרוק פֿארן פּאַסיוון מארטירערטום פֿון גאָטס וועגן, און פֿארוועבט איז ער ניט מיט איין לעגענדע פֿון פֿאָלקס פּלאָג און קלאָג.

מילכאָמע־צײַט איז אופֿגעקומען די אייגנארטיקע איבערפֿראַזירונג פֿון אָט דעם אויסדרוק. פֿון די רייען פֿון די יידישע פּארטיזאַנער האָט זיך עס געלאָזט הערן.

> „מיר, די יידישע אָנטיילנעמער פֿון די נעקאָמענעמע־מאכנעס, האָבן זיך איין מאָל פֿאר אלע מאָל געזאָגט: מיר ווילן ניט שטארבן אל קידעש האגאָרנישט! מיר ווילן אָפּגעבן אונדזערע לעבנס אל קידעש האפּאָטערלאַנד!“ [1]

מיט דער איבערפֿראַזירונג „אל קידעש האגאָרנישט“ איז דאָ אופֿגעריסן די פּאַסיווע „גאָטס־הייליקונג“ („קידעש האשעם“), מעג עס אפֿילע זײַן אַן איידעלע און א דערהויבענע פֿאָרם פֿון מעסירעסנעפֿעש. און די איבערפֿראַזירונג „אל קידעש האפּאָטערלאַנד“ האָט דורכגעשניטן מיט נײַעם שײַן און האָט דערהויבן דעם עצעם באַגריף פֿון „הייליקונג“ צו דער מאדרייגע פֿון אקטיווער,

---

1) „צו מיינ טאַטן אין אמעריקע“ (א בריוו פֿון א יידישן פּארטיזאַן צו זיין פֿאָטער), „אייניקייט“, 29, 1943.

פון העראָישער אָפּערוויליקייט פאַר אייגן לאַנד. און פאַר אייגן פאָלק—לויט אַן ענלעכער איבערפראַזירונג פון „הייליקונג", וואָס איז ענג געבונדן מיט די אָקאָרשט געבראַכטע:

„הייליק זײַנען די נעמען פון די אומגעקומענע „על קידוש האָמ"— שלוימע גאָרעליק, לייזער פאַפּערניק, באָריס כיגרין—באַקרוינט מיט העלדישע טאַטן און מיטן טיטל העלד פון סאָוועטנפאַרבאַנד" [1].

„...גרויס איז די צאָל פון די אומבאַקאַנטע העלדן, פון די קעמפּערס, וואָס זײַנען געפאַלן על קידוש האָומע..." [2]

אַם־האַסײפער. ס'איז אויך אַ סקאַרבאָווע באַצייכענונג וועגן זיך באַם פאָלק פון קולטור און גײַסט. מילכאָמע־צײַט איז נאָך צוגעקומען די איבערפראַזירונג—עם החרב"—„פאָלק פון שווערד".

„אין דעם גרעסטן און אַנטשיידנדיקסטן קאַמף אין דער געשיכטע פון דער מענטשהײַט... האָט דאָס ייִדישע פאָלק אַמערסטן אַנטפּלעקט אַלע זײַנע בעסטע אייגנשאַפטן אי פון אַ „אַם האַסײפער", אי פון אַ „אַם האַכערעוו"... [3]

דעם זעלבן אויסדרוק איבערפראַזירט טרעפן מיר אויך אין אַ ווענדונג צום כאַווער סטאַלין:

„דאָס פאָלק, וואָס האָט אין מעשעך פון דורות געשעמט אַלס „אַם האַסײפער", האָט אין די גרויזאַמע טעג פון דער גרויסער פאַטערלענדישער מילכאָמע דערוויזן, אַז טיף אין דער פאָלקס־נעשאָמע האָט געלעבט און זיך געשליפן אויך די קראַפט פון דער שווערד..." [4]

„על קידוש האפאַטערלאַנד", „על קידוש האָאָמ", „על קידוש האָאומע", „אַם האַכערעוו"—ס'רוט אַפּ אָט די אויסדרוקן דער הויך פון דער עלטערער שפּראַך־פאָרם, נאָר ס'איז דורכויס נײַע, מילכאָמע־צײַט געבוירענע איבערפראַזירונג. און די דאָזיקע אויסדרוקן שטייען אין איין ריי מיט דעם גאָרנשלאַכטיקן און העראָישן שטאָפּ, וואָס אין די טעג פון דער פאַטערלענדישער מילכאָמע האָט ער זיך געלאָזט הערן הילכיק און מיט שטאָלץ אין דעם ייִדישן קינסטלערישן און פובליציסטישן וואָרט.

---

1) ש. מיכאָעלס. אָפּזאָגן זיך פון זיי! „איינִיקייט", 8־7, 1943.
2) י. דאָרעסמאַן. אומבאַקאַנטע העלדן. „איינִיקייט", 12, 1945.
3) ש. עפּשטיין. רעאַלע מעגלעכקייטן—רעאַלע װוּנדער. „איינִיקייט", 25, 1944.
4) פון דער ווענדונג פונעם דריטן מיטינג פון די פאָרשטייער פונעם ייִדישן פאָלק. „איינִיקייט", 15, 1944.

באטאליזמענ

מיט דער אלגעמיינער באצייכענונג **באטאליזמענ** מיינענ מיר סײַ דעמ שמאָלנ, דעמ ספעציעלנ, סײַ דעמ באקאנטנ, דעמ אלגעמיינ־געברויכלעכנ לעקסיקאָנ פונ מיליטערישנ כאראקטער.

ווי יעטווידער ספעציעלער לעקסיקאָנ, אזוי איז אויכ דער באטאלישער ניט דורכויס קיינ שמאָלער, קיינ שטרענג אָפּגעזונדערטער לעקסיקאָנ. אונ מילכאָמע־צײַט גייט דאָכ ביקלאל היפּש באטאלישער לעקסיקאָנ גלײַכ ארײַנ אינעמ ברייטנ שפּראכ־אומגאנג.

צומ ערשטנ מאָל מיט אזא פארנעמ אינ יידיש האָבנ מילכאָמע־צײַט א פּלייצ געטאָנ די פּילארטיקע ארויסוויזונגענ פונעמ באטאלישנ וואָרט אונ אויסדרוק. וועלנ מיר ווײַטער ברענגענ אונ באטראכטנ אייניקע כאראקטעריסטישע פאלנ פונ אזא לעקסיקאָנ.

I. שעפּע פונ באטאלישנ לעקסיקאָנ

מילכאָמע־צײַט איז אויכ אינ יידיש אפּ אנ אייגנארטיקנ אויפנ געקומענ אינ באוועגונג די גאָרע פּילארטיקײַט פונ די לעקסישע, וואָרטבילדנדיקע אונ פראזעאָלאָגישע מיטלענ פונ דער שפּראכ אפּ אויסצודריקנ די באטאלישע באגריפנ אונ פאָרשטעלונגענ:

פאָדער־פּאָזיציע, פּאָרפעלד [1], פײַער־פּונקט [2]... אווטאָמאטלער, זעניטלער, מינירער... פײַערוואָרפער, האנט־קוילנוואָרפער, מינענוואָרפער... קאָנטראטאקירנ, באָמבירנ, שטורמעווענ...

איינצלנע באטאליזמענ בײַטנ זיכ אונ קומענ באנאנד מיט פארשיידענע באטאלישע **פראזעאָלאָגישע אויסדרוקנ**. דאָס זײַנענ דערהויפּט **שטאנד־**

1) זאָגנ **פאר** דער הויפּטלעכער שוצליניע פונעמ פײַנט.

2) יעטווידער שיס־פּונקט אפּ דער פּאָזיציע—א שלאכטמאנ מיט א קוילנוואָרפער, מיט א פייערוואָרפער, באמ הארמאט אאוו.

האפטיקע גרופעס[1] פונ טערמינאָלאָגישנ אָדער פונ האלבטערמינאָלאָגישנ כאראקטער:

(ווארפנ זיכ, גייננ) אינ אטאקע, פארגיינ אינ פלאנג, עפענענ א פייער, אינ קאָאָרדינירונג (פונ פארשיידנערליי געווער)... דירעקטער אָנציל, פיקירנ אפנ ציל, פראָנטאלע אטאקע, מאסירט פייער...

ס'וואָלט אויסגעקומענ צו פארנעמענ גאָר אסאכ אָרט אפ צו ברענגענ כאָטשבי א קורצ צעטל פונ די גאנגבארסטע באטאליזמענ, וואָס מיט זיי איז מילכאָמע־צייט געווענ פול די סוואָדקע פונ סאָווינפאָרמביוראָ, דאָס צייטונג־ארטיקל, די באטאלישע פארצייכענונג, די מארש־ליד, די העראָישע באלאדע, די פאָפולערע בראָשור.

דאָס באטאלישע וואָרט איז ארופ אפנ סאמע אויבערפלאכ פונ דער שפראכ. באנאנד מיט אנדערע ענלעכע דערשיינונגענ האָט די היפשע צאָל באטאליזמענ ארייַנגעבראכט געוויסע אייכעסדיקע ענדערונגענ אינ אייניקע פלאסטנ פונ דער שפראכ, באטאליזירנדיק זיי אפ א געוויסנ אויפנ.

די שעפע באטאליזמענ, אלס אלגעמיינע דערשיינונג, האָט אויכ אינ יידיש מיטגעבראכט א ריי ספעציעלע ארויסווייזונגענ לויטנ כאראקטער פונ דער מילכאָמע אינ די הייַנטצייטיקע באדינגונגענ.

II. באטאליש ספעציאליזירטער באטייט

א כאראקטעריסטישע אייגנטימלעכקייט אינ דער ליטעראַרישער שפראכ מילכאָמע־צייט איז די באטאלישע ספעציאליזאציע פונ וואָרט. מייַנסטנס קומט עס פאָר מיטנ פילבאטייטיקנ וואָרט. ווי בא יעטווידער ספעציאליזאציע, פארשמעלערט אויכ דאָ די באטאליזאציע דעמ אלגעמיינעמ באטייט אָדער די אלגעמיינע באטייטנ פונעמ וואָרט. אינ געגעבענעמ פאל איז עס אָבער א באזונדער מינ פארשמעלערונג פונעמ וואָרט־באטייט. די פארשמעלערונג קומט דאָ פאָר ניט אינ קיינ אָפגעגרענעצטנ סאָציאלנ קרייַז, ווו א געוויינלעכ וואָרט מיט

---

1) א פראזעאָלאָגישער אויסדרוק איז, אלס קלאל, א באהעפט פונ צוויי אונ מערער ווערטער מיטנ איהאלט פונ איינ באגריפ, פונ אנ איינצלנער באצייכענונג. אינעמ פראזעאָלאָגישנ אויסדרוק שיידט מענ נאָכ אונטער שטאנדהאפטיקע גרופעס פונ א גרעסערער אָדער פונ א קלענערער מאָס באהעפטקייט. א מער שטייפנ, א באשטענדיקערנ באהעפט, ווי אויכ א בילדערישנ אינהאלט האָבנ די אידיאָמאטישע אויסדרוקנ אינ דער סיסטעמ פונ די שטאנדהאפטיקע גרופעס.

שטאנדהאפטיקע גרופעס אינ איינ שפראכ קענענ אזוינע ניט זיינ אינ אנ אנדער שפראכ, די רוסישע שטאנדהאפטיקע גרופעס, אשטייגער, воздушная оборона, огневая точка, минное поле זיינענ אינ יידיש צוויפזאצנ — לופט־שוצ, פייער־פונקט, מינענ־פעלד.

אַמער אַלגעמיינעם באַטײַט באַקומט אַ ספּעציעלן באַטײַט, נאָר גראָד דער ספּעציעלער באַטײַט ווערט עס טאַקע דער הויפּטזעכלעכער, דער גרונטיקער באַטײַט, וואָס איז אַקטואַליזירט, באַזונדערס אויסגעטיילט אינעם מאָטעוו באַנעם און געברויך פונעם וואָרט.

מיר מיינען דערמיט אַזוינע ווערטער:

פאַרײניקונג (מיליטערישע, פּאַרטיזאַנישע, טאַנקען־פ.); ריכטונג (נ־ער, קיִעווער); אַרומגאַנג (א.־מאַנעוור); קלאַפּ (דערלאַנגען אַ ק., צעשמעטערנדיקער, מאַסירטער ק.); ראַנד (שוץ־ר., אויסגאַנג־ר.); פײַער (עפענען אַ פ., פילשיכטיק פ.)...

פאַרשמעלערט דעם באַטײַט און אײנצײַטיק פאַרברייטערט דעם געברויך, האָבן אַ ריי אַזוינע ווערטער פאַרטיפערט זייער טאָן, פאַרשטאַרקט זייער ווירקונג אַף אונדזער באַוווסטזײַן, אַף אונדזער געמיט אין יענע טעג.

פון סאַמע פײַער [1]; אין פײַער... [2]

עס האָט דער הויכריידער פון סאָסנע־בוים נאָך לאַנקע־זוים
אַפּסנײַ געמאָלדן — מיר, דער געגנט, אַלע פלאַמיקע אַרומען:
— שלאַכטן אין דער אומאַניער ריכטונג! [3]

אָ לאַנד פון שוידער, לאַנד פון שאַנד,
מיט פעסטע טריט איך ברעך דײַן ראַנד... [4]

פײַער, ווי גופא די אויסדרוקן דערמיט — פון סאַמע פײַער, אין פײַער, אַזוי אויך ריכטונג, ראַנד — די דאָזיקע געוויינלעכע ווערטער און אויסדרוקן זײַנען דאָ אָנגעפילט געוואָרן מיטן באַטאַלישן טאָן, מיט דעם הייסן שלאַכט־אָטעם פון דער גאָרער דיכטערישער שורע. אַזוי איז עס אָבער פאָרגעקומען מיט אַזוינע ווערטער ניט בלויז אין דיכטונג. דער קלאָר אויסגעשיילטער באַטאַלישער טאָן פון אַזוינע ווערטער איז געווען באַדינגט פון דעם בלוטיקן אינטערעס צו יעטווידער ריכטונג, צו יעטווידן ראַנד, וווהין ס'איז געווען שאַרף געצילט דאָס זיגערישע פײַער פון אונדזער פאָלק און לאַנד.

III. פיגורעלע באַטאַליזמען

1

דער אונטערשייד צווישן דירעקטן און איבערגעטראָגענעם באַטײַט פון וואָרט איז אין אַ היפּשער מאָס, ווי באַוווסט, אַ רעלאַטיווער און אַ באַדינגלעכער. פאַלן פון קעגנזײַטיקער דורכדרינגונג און איבערגאַנג זײַנען דאָ אַ גאָר אָפטע דערשײַנונג.

---

1) נאָמען פון אַ ציקל אין פיניבערגס בוך „פון שלאַכט־פעלד".
2) נאָמען פון פאַליקמאַנס אַ בוך מילכאָמע־פאַרצייכענונגען.
3) ע. פינינבערג. אומאַניער ריכטונג.
4) ש. כאַלאָדענקאָ. געקומען איז דער טאָג.

אין דער שפּראַך זײַנען פאַראַן היפּש אַזױנע װערטער, אַשטײגער, װי צ י נ ג ל [1]) באַ שיס־געװער, װי ש ל י י פ [2]), אַלס העכערער מין פּילאָטאַזש.

פיל װערטער, װידער, האָבן פאַרבאָרגן „פאַרטײַעט“ זײער בילדערישן טאָך, אָדער די בילדערישקײַט האָט זיך שױן באַ זײ אױסגעװעפּט פון לאַנגאָניקן געברױך. צומאָל האָט דאָ אױך צו זאָגן די אַנדערשפּראַכיקע אָפּשטאַמונג פונעם װאָרט. אַשטײגער:

פּ אַ ר אַ ב ע ל ו מ [3]) (פון לאַטײניש para bellum—גרײט זיך צו מילכאָמע.
ס נ ײַ פּ ע ר (ענגליש Sniper).

אין דער ענגלישער יעגער־שפּראַך האָט דאָס װאָרט „סנײַפּער“ צוערשט, אײגנטלעך, באַטײַט — ש נ ע פּ נ ש י ס ע ר [4]), שיסער פון שנעפּפײגל (פון ענגליש Snip [5])). ס׳איז דער שװערסטער מין געיעג,—דער שנעפּפױגל פליט אומגראָדליניק און זײער שנעל. מיט דער צײַט האָט „סנײַפּער“ גענומען באַצײכענען אַ טרעפיקן שיסער ביקלאַל. דערנאָך איז עס שױן געװאָרן אַ מיליטערישער טערמין פאַר אַ שיסער פון דער העכסטער קװאַליפיקאַציע. אין ייִדיש זײַנען מילכאָמע־צײַט צוגעקומען אַזױנע אױסבילדונגען װי — ס נ ײַ פּ ע ר ײַ, ס נ ײַ פּ ע ר נ, ס נ ײַ פּ ע ר י ש ע ר, און ס׳איז אין זײ ניט געװען צו פילן דעם „עמעסן“, ס׳הײסט דעם בילדערישן טאָך פונעם װאָרט.

באַטאַלישע איבערבאַזיניקונגען זײַנען מילכאָמע־צײַט ביקלאַל געװאָרן אַ גאַנגבאַרע זאַך. דער דירעקטער באַטײַט פון װאָרט האָט באַקומען אַן אומדירעקטן באַטײַט, דער אומדירעקטער — נאָך אײן אומדירעקטן באַטײַט. אָט זײַנען אײניקע בײַשפּילן פון אַזױנע פיגורעלע באַטאַליזמען:

ק נ ו פּ (שוצ־, װידערשטאַנד־ק.);
נ ע ס ט (פײַער־, קײלנװאַרפער־נ.).
ר ו נ ג (פײַער־, בלאָקאַדע־ר.).
ק ע ס ל, ז אַ ק־ מיטן באַטײַט: אַרומרינגלונג.

צ ו נ ג — אַ לאַנגאָניקע באַצײכענונג פאַר אַ געפאַנגענעם, פון װעלכן מע קריגט אַרױס פאַרשײדענע ידיעס [6]).

---

1) קנאַל־טײל פונעם מעכאַניזם באַ שיס־געװער.
2) פלוג לױט אַ װערטיקאַלן קרײַז.
3) אַן אַרט אױטאָמאַטישער שנעלשיסנדיקער פּיסטױל.
4) רוסיש—бекасник.
5) רוסיש—бекас.
6) אַזױ איז עס אין רוסיש. איצט — שױן אױך אין ייִדיש. אין ייִדיש איז דאָ נאָך קעדײ אָנצוװײַזן דעם געברױך פונעם װאָרט אין דעם זעלבן זינען (געװאָרע װערן עפּעס) באַ אַקסנפעלדן — „כ אַ פּ נ אַ צ ו נ ג“ („שטערנטיכל“).

אס — א מײַסטערישער פּליִער און לופֿט־קריגער (סאָוועטישער אַס)[1]. אַלס בײַשפּיל פֿון ווײַטערדיקער איבערבאַוויַיקונג קען דינען אָט אַזאַ אָנווענדונג פֿון דעם דאָזיקן וואָרט: „דער אַנערקענטער אונטערוואַסער־אַס פּיסאַנאָוויטש".

אָפּקײַקלען זיך. אינעם אַריבערגעטראָגענעם מיליטערישן זינען האָט עס געהייסן — אַפּגיך אָפּטרעטן, מאַכן פּלייטע.

אַראָפּנעמען (דעם וואַכמאַן): פֿאַרניכטן, פּאַטערן.

די מילכאָמע־כראָניק פֿאַרמאָגט היפּש אַזוינע בילדערישע באַטאַליזמען פֿון טערמינאָלאָגישן און פֿון האַלבטערמינאָלאָגישן כאַראַקטער. די דאָזיקע באַטאַליזמען שטימען מיט נאָך אַנדערע באַטאַליזירטע בילדערישע ווערטער, וואָס האָבן זיך טיף אײַנגעשניטן אין דער מיליטערישער שפּראַך פֿון יענע טעג, און וואָס זײַנען דאָ צומאָל אָנגעווענדעט געוואָרן אויך אין ספּעציעלן סטיליסטישן זינען (זע ווײַטער „דאָס האַרץ פֿון אַלטן וואָלף" — וועגן „קעסל", „זאַק").

.2

ס'האָבן געהאַט אַן אָנגאַנג באַטאַלישע איבערבאַזיניקונגען פֿון שטייגערישן, ספּעציעל פֿון אַרבעט־שטייגערישן וואָרט.

שטעפּן (וועגן אַ קוילנוואַרפֿער).

דורכקעמען (מיט קוילנוואַרפֿער — דעם וואַלד, מיט פֿײַער פֿון דער לופֿט) אין ברייטן געברויך הייסט געוויינלעך דורכקעמען — אָפּרייניקן, קעמענדיק (לײַן, וואָל).

איבערמאָלן (די טעכניק און די לעבעדיקע קראַפֿט פֿונעם פֿײַנט).
אָנזאָטלען (דעם שאָסיי־וועג).

אַ(ר)ויסרויכערן (די דײַטשן). אינעם אייגנטלעכן באַטײַט הייסט עס — געבן דעם וועג מיט רויך (אַ פֿוקס פֿון דער נאָרע, בינען פֿון בינשטאָק), אַריבערגעטראָגענערהייט איז עס — צווינגען אַוועקצוגיין, אָפּצוטרעטן.

קלעם (נעמען דעם פֿײַנט אין ק., פֿײַער־ק.).

---

1) אין פֿראַנצויזיש און אין ענגליש — טויז (אין קאָרטנשפּיל). אַריבערגעטראָגן הייסט עס — אויסגעצייכנטער, מייסטערישער (פּליִער). „אַס" איז אויפֿגעקומען נאָך בײַס דער ערשטער וועלט־מילכאָמע, אין דער אַרמיי פֿון די פֿאַרבינדעטע. אַזוי האָט מען דאַן גענומען רופֿן אַ פּליִער, וואָס האָט אָפּגעהאַלטן ניט ווייניקער פֿון צען ניצחוינעס אין דער לופֿט.

מיר וועלן נאָך אָפּמערקן אַן אייגנאַרטיק־ייִדישע איבערבאַזיניקונג, וואָס מיר טרעפן זי מילכאָמע־צײַט:

(נײַע) לופט־מענטשן — וועגן די מוטיקע ייִדישע פליִער [1]. ס׳קומט א ווײַלע אפן געדאַנק אונדזער אמאָליקער „פליִער": „מענאַכעם־מענדל הייסט ער, א פליִער... א נעכטיקער טאָג..." [2] און ס׳גרייסט זיך דאָס געמיט מיט די הײַנטיקע ייִדישע סטאַלינישע סאָקאָלן־פליִער.

אין דער מילכאָמע־כראָניק איז פאַרשפּרייט געוואָרן די קעגנשטעלונג פון דער קריג־אומגעבונג, פון דער שלאַכט־אַקציע מיט די סטיכישע נאַטור־קרעפטן. אין די מיטיילונגען און פאַרצייכענונגען איז דאָ אָפט צו טרעפן די כאַראַקטעריזיר־ווערטער: האָגל, שטורעם, אוראַגאַן, שקוואַל, לאַווע:

פײַער־האָגל, האָגל פון בלײַ, קוילן... פײַער־שטורעם, אוראַגאַן־פײַער, אוראַגאַן פון פײַער און פון שטאָל... פײַער־שקוואַל, א שקוואַל פון פײַער און פון שטאָל... פײַער־לאַווע... שטאָל־לאַווע...

גופע די סטיכישע נאַטור־קרעפטן זײַנען אזוי ארײַנגעצויגן געוואָרן אינעם בלוטיקן קאַמף באַם שילדערן דעם פאַרביטערטן קאַמף מיטן סוינע.

3.

געוויינלעכע באַגריפן און באַצייכענונגען, האָבן מיר געזען, זײַנען באַטאַליש איבערבאַזיניקט געוואָרן. מילכאָמע־צײַט איז אויך נאָכצומערקן אזא פאַרשפּרייטע דערשײַנונג: אייגנטלעכע באַטאַליזמען ווערן אָנגעווענדעט אפ צו באַצייכענען אַלגעמיינע, ניטבאַטאַלישע באַגריפן און פאָרשטעלונגען.

אין דער זאַוואָדישער, ווי אין דער קאָלווירטישער אומגעבונג, פלעגמען אפ קיין רעגע ניט פאַרגעסן, אז „דער צעך — איז פראָנט, דער געשטעל — איז א שלאַכט־געווער" (פונעם אופרוף פון די אווטאָזאַוואָדלער אין די טעג פון מילכאָמע). די שפּראַך איז געווען פול מיטן פיגורעלן וואָרט וועגן די קריגער פון הינטערלאַנד, גוואַרדייער פון אַרבעט, וועגן אַרבעט־העלדנטום, וועגן די אַרבעט־סאַליוטן פון די סטאַכאַנאָווצעס (אָנטשפּרעכיק צו די אַרטילערישע סאַליוטן לעקאָוועד די רומפולע באַפרײַער פון אונדזער היימלאַנד)...

עס זײַנען צוגעקומען היפּש אויסבילדונגען מיטן וואָרט שלאַכט, אָנגעווענדעט צום הינטערלאַנד [3].

---

1) זע, אשטייגער, מ. אייזנשטאַט. „אונדזערע נײַע לופט־מענטשן". „אייניקייט", 28, 1943 ז.

2) שאָלעם־אַלייכעם. „טעוויע דער מילכיקער" (א בוידעם).

3) באַנאַנד מיט דער פאַרמערטער צאָל אויסבילדונגען מיט „שלאַכט" ביקלאַל: שלאַכט־פאַרגעבונגן, שלאַכט־ליניע, שלאַכט־פלוג, שלאַכט־קאָנטע, שלאַכט־אויסצייכענונג...

שלאכט־בלעטלעכ [1], שלאכט־טעג (בא די קוילנגרעבער), אפ א שלאכט־
אויפנ זיכ גרייטנ צומ פארזיי...

און אינעמ יידישנ בילדערישנ ווארט טרעפנ מיר אָפט:

...זינ פונ דער ערד—צומ שלאכטיקנ [2] פארזיי!.. [3]
די שטילקייט אינ מוזיי ז'מיט שלאכטיקייט [2] באטרונקענ... [4]

„שלאכטיקע", „שלאכטיקייט"—די דאָזיקע אויסבילדונגענ האָבנ דאָ באקומענ א געוויסנ אלגעמיינערנ באטייט באמ שילדערנ אומגעבונג, באמ אויסדריקנ געמיט־צושטאנד אינ יענע טעג [5].

4.

צו די אייגנטלעכע באטאליזמענ וועלנ מיר צולעצט צוגעבנ געוויסע אלגעמיינע בילדערישע ווערטער און אויסדרוקנ, וואָס ס'ליגט אפ זיי דער בלוטיקער צייכנ פונ מילכאָמע. מיר וועלנ נעמענ בלויז אייניקע אזוינע כאראקטעריסטישע ווערטער און אויסדרוקנ, וואָס זײַנענ געוואָרנ געפליגלט, ס'הייסט, באזונדערס אָנגעמאָסטנ און דעריבער באזונדערס גאנגבאר אינ דער שפּראכ.

מילכאָמע פונ מאָטאָרנ.
ס'איז דעמ כאווער סטאלינס געפּרעסטע און אויסשעפּיקע באצייכענונג, וואָס האָט באשטימט און געוויזנ דעמ כאראקטער פונ דער איצטיקער מילכאָמע.

איינהייטלעכער שלאכט־לאגער.
ס'איז די לעניניש־סטאלינישע פאָרמול וועגנ אונדזער לאנד. מילכאָמע־צײַט ווערט עס אָפט געברויכט, ווי אויכ פארשיידנ וואריירט.

איינס אפ איינס.
וועגנ דעמ העראָישנ צווייקאמפ פונעמ סאָוועטישנ פאָלק מיט די דײַטשנ (איידער ס'איז אופגעקומענ דער צווייטער פראָנט) [6].

דער סוינע בא די טויערנ.

---

1) רוס. Боевые листки (וואנט־בלעטלעכ אינ די צעכנ מילכאָמע־צייט).
2) מיינ אונטערשטרייכונג.
3) פ. מארקיש. א שוועע פונ פרילינג.
4) פ. מארקיש. טראָפּייענ.
5) אגעוו, אינ פעפערס ערשטע לידער פונ בירגערקריג האָט אָפט געגאָלטנ שלאכטישע מיט דער זעלביקער שאטירונג פונ באטייט („שלאכטישע הענט" אדג.).
6) לויטנ רוסישנ—один на один. אויכ אינ רוסישנ איז עס, אייגנטלעכ, א צוגעקימענע ביייע שאטירונג פונ באטייט אינעמ אויסדרוק, וואָס פריער האָט ער באטייט בלויז—אויג אפ אויג, אונטער פיר אויגנ.

דער דאָזיקער רופ איז אינ אונדזערע פארשיידענע שפראכנ איבערגעכאַזערט געוואָרנ בא דער פארטיידיקונג פונ לענינגראד, בייסנ קאמפ בא די צוגעגנג צו קאווקאז[1].

מעקויעבנ סוינע גופע זײַנענ מילכאָמע־צײַט שטארק גאנגבאר געוואָרנ די געפליגלטע ווערטער—*מילכאָמע־אונטערצינדער*, *באוואָפנט איבער די ציינ*[2], *קאנאָנענ־פלייש*[3] אא.

ס׳האָבנ געגאָלטנ נאָכ אנדערע בילדערישע באטאליזמענ, מילכאָמע־אויסדרוקנ פראָנטישע, הינטערלענדישע. די אויבנגעבראכטע באטאליזמענ געהערנ צו די סאמע כאראקטעריסטישע אונ צו די באזונדערס גאנגבארע.

די געווויסע באטאליזאציע פונ דער שפראכ האָט זיכ קאָנטיקער, אָנשוילעכער געפילט אינעמ באטאליש־אריבערגעטראָגענעמ וואָרט מילכאָמע־צײַט. אונ אויב בילדערישקײַט איז ביקלאל אייגנטימלעכ דער שפראכ אינעמ גאָרנ פארנעמ פונ אירע אויסדרוק־מעגלעכקײַטנ, איז אינ געוויסע געזעלשאפטלעכע פעריאָדנ אנטפלעקט זיכ אָט די אייגנטימלעכקײַט פונ דער שפראכ באזונדערס בוילעט אונ שארפ. דאָס זײַנענ אויכ אזוינע פעריאָדנ, ווי די טעג פונ מילכאָמע מיט זייער אויסערסטער אָנשטרענגונג, מיט זייער אָנגעגליטנ שלאכטאָטעמ.

IV. באטאלישע וואָרטבילדונג

מיר האָבנ שוינ אויבנ אָפּגעמערקט די דערשײַנונג פונ *נײַבאטײַט*, ווענ א פאראנענ וואָרט אינ דער שפראכ באקומט א נײַעמ באטײַט אָדער א נײַע, אינעמ געגעבענעמ פאל א באטאלישע, שאטירונג פונעמ באטײַט. מילכאָמע־צײַט אונ נאָכ ערעוו מילכאָמע זײַנענ אויכ אָנגעבוירנ היפש באטאלישע *נײַבילדונגענ*, נײַגעשאפענע באטאליזמענ. מיר וועלנ איצט ברענגענ אייניקע גרונט־ארטנ פונ דער יידישער באטאלישער וואָרטבילדונג, וואָס מילכאָמע־צײַט האָבנ זיי באקומענ א באזונדערס אָפּטנ אָנגאנג.

---

1) לויטנ אלט־רוימישנ אויסהרוק: Hannibal ante Portas. אינ יידיש איז דער דאָזיקער רופ געוואָרנ פאָפּולער זינט אָשער שווארצמאנס בארימטער ליד „דער סוינע בא די טויערנ“. מילכאָמע־צייט איז דער דאָזיקער אויסדרוק אָפּט אָנגעווענדעט געוואָרנ אינעמ יידישנ דיכטערישנ וואָרט (זע, אשטייגער, פיינינבערגס ליד „צעשמעטערנ!“)

2) לויטנ פראנצויזישנ il est armé jusq'aux dents, רוסיש—вооруженный до зубов; אינ יידיש האָט זיכ נאָכ דער דאָזיקער אויסדרוק געפילט ווי נײַ, אונ מע האָט נאָר געזוכט ווי אזוי בעסער איבערצוגעבנ אימ אויסצודריקנ — „באוואָפנט ביז די ציינ“, „באוואָפנט איבער די ציינ“. בעסער איז דאָס צווייטע.

3) צוערשט לויטנ פראנצויזישנ chair a canon. אינ יידיש שרייבט מענ נאָכ סיי „הארמאטנ־פלייש“, סיי „קאנאָנענ־פלייש“. מער פארשפרייט איז דאָס צווייטע. אגעוו, אינ אזא פאָרמ טרעפנ מיר עס נאָכ בא פערעצנ.

1. ק ר י ג ע ר

א ריי סופיקסן מיטן אַלגעמיינעם באַטײַט פון טוער: ־ער(ן), ־לער(ן), ־יסט(ן) — קומען מילכאָמע־צײַט צו באַצייכענען — מ י ל י ט ע ר ־ ט ו ע ר, ק ר י ג ע ר:

אווטאָמאַטלער, פאַרבינדלער, אונטערײַסלער, טאַנקען־פאַרניכטלער, מינירער, אינפאַנטעריסט, טאַנקיסט...

דורכויס פאַרטראָטן זײַנען דאָ אויך די אַנטשפּרעכיקע אויסבילדונגען אינעם צווייטן מין:

סנײַפּערן, פּליערן, זעניטלערן, קוילנוואַרפערן, פאַרבינדלערן, אויס־שפּירערן, פאַרטיזאַנערן...

די דאָזיקע אויסבילדונגען זײַנען שוין לאַנג באַדינגט פון דער גאָר נײַער און פון דער גאָר גרויסער ראָל פון דער סאָוועטישער פרוי אין אונ־דזער סאָציאַל־פּאָליטישן לעבן. אַזוי איז עס אויך געווען מילכאָמע־צײַט.

באַזונדערס פּראָדוקטיוו צו באַצייכענען ק ר י ג ע ר איז דער סופיקס ־לער(ן). דער דאָזיקער סופיקס האָט נאָך ספּעציעל געדינט באַם דיפערענ־צירן דעם באַטײַט פון ג ע ו ו ע ר (מיטן סופיקס — ער) און פון ק ר י ג ע ר:

קוילנוואַרפער — קוילנוואַרפלער, מינענוואַרפער — מינענוואַרפלער, פאַרניכטער — פאַרניכטלער...

ספּעציעל דאַרף מען אָפּמערקן די אויסבילדונגען לויטן טיפּ: גוואַרדיע־מאַיאָר, גוואַרדיע־קאַפּיטאַן, גוואַרדיע־גענעראַל־פּאָלקאָווניק...

די יידישע פאָרם פון צונויפזאַץ מיטן אַקצענטירטן באַשטימטייל „גוואַר־דיע־" אַנטשפּרעכט דאָ אַפּ אַן אייגנאַרטיקן אופן דעם בוי פון דער דאָזיקער באַצייכענונג אין רוסיש, ווו гвардии איז איבערגערוקט (אינווערסירט) און אַקצענטירט.

היפש אַזעלכע ווערטער האָבן נאָך ניי געקלונגען אין יידיש. דערמיט איז צו דערקלערן דעם טיילווײַזן „וואָרטקאַמף" און די דובלירונג באַם באַציי־כענען די קריגער לויט זייערע פאַרשיידענע אַרטן און פאַכן (וועגן דעם ווײַטער).

2. ב א ו ו אָ פ ע נ ו נ ג

גאָר היפש נײַע אויסבילדונגען כאַראַקטעריזירן די באַוואָפענונג, די מיליטערישע אָביעקטן, ביקלאַל די מילכאָמע־טעכניק, די טעכניק מיט דער נײַער

זאמל־שאטירונג פונעמ וואָרט אלס ס כ ו מ פונ טעכנישע מיטלענ [1]. אינ דער איצטיקער מילכאָמע איז עס געוואָרנ אנ אומגעזעענער אינ דער געשיכטע פונ מילכאָמעס סכומ פונ אוויִאציע, טאנקענ, אוטאָמאטיש געווער, פונ באזונדערס קאָמפלי־צירטע סיסטעמענ באפעסטיקונגענ. היפש נייַע טעכנישע באטאליזמענ זייַנענ דאָ צוגעקומענ אויכ אינ רוסיש, שוינ אָפגעערדט פונ יידיש.

מיר האָבנ שוינ אויבנ אָפגעמערקט די סטאלינישע באצייכענונג — מ י ל־כ אָ מ ע פ ו נ מ אָ ט אָ ר נ. דער מאָטאָר איז אינ דער איצטיקער מילכאָמע געוואָרנ אנ אוניווערסאל מיליטעריש מיטל, אָנגעהויבנ פונעמ עראָפלאנ, פו־נעמ טאנק, אויסגעלאָזט מיטנ פאנצער־אוטאָמאָביל. האָט זיכ דעריבער פאר־מערט דער געברויכ סיי פונעמ וואָרט מ אָ ט אָ ר גופע, סיי פונ די אויסביל־דונגענ אונ פונ די צונויפזאצנ מיטנ דאָזיקנ וואָרט. אינ ספעציִעלנ מיליטערישנ זינענ האָט עס זיכ שוינ טיילווייַז געלאָזט פילנ נאָכ פאר דער מילכאָמע. אינ די טעג פונ מילכאָמע איז עס געוואָרנ א פארשפרייטע דערשייַנונג:

מאָטאָריזאציע, מאָטאָ־אינפאנטעריע, מאָטאָ־הארמאט, מאָטאָמעכטייל...

מיט דער דורכויסיקער „מאָטאָריזאציע" זייַנענ שוינ בעמיילע אויכ געוואָרנ געבונדנ די באטאליזמענ פאר אוויִאציע אונ פאר דעמ טאנק־וועזנ.

אינ דער פאָריקער מילכאָמע האָבנ געגאָלטנ דערהויפט הילצערנע עראָפלא־נענ. אזוינע עראָפלאנענ האָבנ דאנ דעריקער געמאכט אויסשפיר־פלוגנ. סאָפ מילכאָמע האָט זיכ פארשטארקט די ראָל פונ דער אוויִאציע צו הילפ די רעגו־לערע מיליטער־טיילנ. אונ אינ דער איצטיקער מילכאָמע האָט די אוויִאציע געקראָגנ גאָר אנ אויסשליסלעכנ באטייַט אונ אנ אומגעהייערנ פארנעמ. האָט זיכ בעמיילע פארמערט אונ פארשטארקט דער געהעריקער וואָרט־געברויכ אינ געביט פונ אוויִאציע. מיטגעבראכט האָט עס א היפשע צאָל צונויפזאצנ מיט „אוויִאָ":

אוויִאָ־מאָטאָר, אוויִאָ־הארמאט, אוויִאָ־באָמבע, אוויִאָ־פעלד, אוויִאָ־דעסאנט [2]...

אינ דער איצטיקער מילכאָמע האָבנ זיכ אויכ באזונדערס פארשפרייט פאר־שיידנערליי פולקומענע ארטנ פונ אוויִאָ־באָמבירונג. האָט עס אויכ מיטגע־בראכט א צאָל צונויפזאצנ מיט „באָמבע":

---

1) „טעכניק" מיט אזא זאמל־שאטירונג („לעבעדיקע קראפט אונ טעכניק") טרעפט מענ באמ באוווער סטאלינ סיי אינ די ארויסטרעטונגענ מילכאָמע־צייט, סי נאָכ פריִער („די שעפע פונ טעכניק אינ די קאָלווירטנ...").

2) אגעוו, „דעסאנט" קענ דינענ אלס בייַשפיל פונ פ א ר ב ר ײ ט ע ר ט נ באטייט פונ וואָרט. „דעסאנט" האָט געוויינלעכ געהאט באטייט בלויז א מיליטערישע יאמ־אָפעראציע. אינ דער איצטי־קער מילכאָמע איז אָבער באזונדערס אָנגעגאנגענ אויכ דער ל ו פ ט ־(פ א ר א ש ו ט ־) ד ע־ס א נ ט, אָדער א ו ו י אָ ־ ד ע ס א נ ט. די פראקטיק פונ דער איצטיקער מילכאָמע האָט אויכ גע־וווסט פונ טאנקעווע, סאפיאָרישע, אווטאָמאטלערישע דעסאנטנ.

צינד־באָמבע, פוגאס־באָמבע, טיף־באָמבע...

די באצייכענונגען פון די ארטן עראָפּלאנען ווערן מייניסטנס אויסגעבילדעט מיט דער הילף פונעם סופיקס ־ער:

באָמבארדירער (אויך באָמבארדיר־עראָפּלאן), שטורמער (אויך שטורעם־עראָפּלאן), פארניכטער, פיקירער, טאָרפּעדנטרעגער...

ספּעציעל דארפן אויך אָפּגעמערקט ווערן די פארשיידענע „זעניט"־אויס־בילדונגען:

זעניטקע, זעניטלער(ן), זעניט־הארמאט, זעניט־ארטילעריע...

צום סאָף פון דער פאַריקער וועלט־מילכאָמע האָבן די ענגלענדער גענומען אָנווענדן דעם נאָך פרימיטיוון שטילגייִיקן טאנק. אין דער איצטיקער מילכאָמע איז שוין אַף א מאסנהאפטן אופן אָנגעווענדעט געוואָרן דער פולקומענער טאנק. זיינען אויך צוגעקומען היפש „טאנקעווע" און „קעגנטאנקעווע" באצייכענונגען אין דער שפראך:

טאנק, טאנקעטקע [1], פאנצערטאנקעווע (קרעפטן), טאנקען־בויער, טאנקען־פארניכטלער, קעגנטאנקעווער (הארמאט, גראנאט, ריוו)...

פון די איניציאליקע אברעוויאציעס, וואָס האָבן זיך איינגעבירגערט אין יידיש, וועלן מיר דאָ ספּעציעל אָפּמערקן — ד אָ ט [2], ד ז אָ ט [3]. די דאָזיקע ווערטער האָט מיטגעבראכט די נייע סיסטעם פון דויערהאפטע באפעסטיקונגען.

3. שלאכט־אקציע

די כראָניק פון דער מילכאָמע איז רייך מיט באטאלישע ווערטער, דעריבער אויך מיט נייבילדונגען, אַף צו באצייכענען די אומגעבונג, דעם פארנעם, דעם כאראקטער פון שלאכט, פון מיליטערישער אקציע ביקלאל. מיר האָבן דאָ ווערטער פון פארשיידענעם בוי.

א) ס'האָבן זיך פארמערט די אבסטראקטע סובסטאנטיוון, וואָס באצייכענען די ארט שלאכט־אָפּעראציע. מע דארף דאָ ספּעציעל אָפּמערקן די ווערטער מיטן סובסטאנטיווישן סופיקס ־ונג אַף אויסצודריקן טוונג, אקציע:

מאנעוורירונג, בלאָקירונג, מינירונג, באָמבירונג, פיקירונג, באָמבארדירונג, קאָרעקטירונג, לאָקערונג...

ס'גילטן דאָ היפש צונויפזאצן, וואָס שאפן גאנצע וואָרט־נעסטן, ווי, אשטייגער, די צונויפזאצן מיט — פ י י ע ר:

---

1) א קליינער שנעלגייִיקער טאנק, באוואָפנט מיט א קוילנוואַרפער.

2) רוסיש — Долговременная огневая точка. א גרויסע קאָמפּליצירטע איינריכטונג פון אייזנבעטאָן און שטאָל, אויסגעשטאט מיט מעכטיקער ארטילעריע.

3) רוסיש — Дерево-земляная огневая точка. אן איינפאכערע איינריכטונג פון מאַטעריאלן, וואָס טרעפן זיך אונטער דער האנט.

קרייצפײַער, פײַער־פּאָרהאנג, פײַער־קרײַז, פײַער־רונג, פײַער־קלעם...
(זע אויך פריִער די פיגורעלע באטאליזמען—פײַער־האָגל, פײַער־שקוואַל, אא).

ב) באגלײַך מיט די אויבנגעבראכטע סובסטאנטיוון פאר אקציע, פאר טוונג, גייען אָפּט די אנטשפּרעכיקע ווערבן דערצו:

מאנעווורירן, בלאָקירן, (פאר)מינירן, (צע)באָמבירן, פאָרסירן, פּי־קירן [1], באָמבארדירן, טאָרפּעדירן...

אינ דער מילכאָמע־כראָניק קומען צום אָפּטן געברויך בא די געהעריקע ווערבן די פארשיידענע ווערבאלע פּרעפיקסן (אונ צוגאָבן):

שלאָגן, אָפּשלאָגן, אראָפּשלאָגן, דערשלאָגן (דעם סוינע)... קלאפּן, אונטערקלאפּן (דעם טאנק), ארויסקלאפּן (דעם סוינע), אראָפּקלאפּן (דעם אעראָפּלאן), צעקלאפּן (דעם סוינע)... ברעכן (דעם ראנד, דעם ווידער־שטאנד), אויפברעכן (די שוץ־ליניע), אײַנברעכן (דעם סוינעס ווידער־שטאנד), דורכברעכן (א שפּאלט)...

ענלעכע ווערבאלע אויסבילדונגען שאפן אָפּט גאנצע נעסטן אזוינע מיטן באטײַט פונ פארשטארקטער, פונ האסטיק־אָנגעשטרענגטער מיליטערישער אק־ציע.

ג) די אדיעקטיוון כאראקטעריזירן דערהויפּט די טעכניש אונ סטראטעגיש געשטיגענע מיטלען פונ דער הײַנטצײַטיקער מילכאָמע:

פילשיכטיק (פײַער), טיף ־ עשעלאָנירטע (שוץ־ליניע), אווטאָמאטי־זירטער, מאָטאָמעכאניזירטער, מאָטאָשיסערישער... פּיקירנדיקע, (נאָענט־, ווײַט־) באָמבארדירישע (אוויִאציע), ראזירנדיקער (פלי)... טאנקען־פארניכטלערישער, פאנצערטאנקעווע (קרעפטן), קעגנטאנקעווע... אײַזנ־בעטאָנענע (דאָטן), געפאנצערטע (אויבערדעקן)...

דאָס איז בלויז א קלענער כאראקטעריסטיש צעטל פונ דער פארשיידנ־ארטיקער באטאלישער וואָרטבילדונג, וואָס האָט זיך באזונדערס פארמערט אונ אקטואליזירט אינ די טעג פונ מילכאָמע.

4. וועגנ אײנהײַטלעכקײַט פונעם באטאלישנ וואָרט

דאָס באטאלישע וואָרט איז אינ א היפּשער מאָס א גאנצ נײַער לעקסי־שער שטראָם אינ יידיש. די נײַקײַט, ווי די שעפע דערפונ, האָט מיטגע־בראכט א מינ „פארלעגנהײַט פונ רײַכקײַט” באם אײַנפירנ אונ פארבירגערנ דאָס באטאלישע וואָרט.

---

1) דאָס זעלבע אויך—פּ י ק ע. פראנצ. Piqer—שטעכנ, אדורכשטעכנ, ווי אויך דורכשטעפּנ (מיט דער נאָדל).

ס'איז געגאנגענ אינ דער אדעקוואטקייט פונ דער באצייכענונג צום באגריפ. איז עס ניט אלעמאָל געווענ פונ די גרינגע זאכנ. ס'איז אויכ געשטאנענ די פראגע וועגנ דער גענויקער אויסגעהאלטנקייט אונ איינהייטלעכקייט, וואָס זאָל שטימענ מיט די א ל ג ע מ יי נ ע ריכט־ליניעס פונ דער יידישער וואָרטשאפונג. אזא איינהייטלעכקייט האָט שוינ בעמייליע באדארפט אויכ פארהיטנ פונ פלאָנטערנ איינ באגריפ מיט א צווייטנ.

באם ברויכנ באטאליזמענ האָבנ מיר היפש דובלעטנ, ווי אויכ מערער פונ צוויי באצייכענונגענ. אזוי איז עס אינ יידיש אינ „דער פובליציסטישער, ווי אויכ אינ דער קינסטלערישער ליטעראטור.

מיר מיינענ דאָ ניט צו באהויפטנ, אז ס'מוז ד ו ר כ ו י ס גילטנ בלויז איינ באצייכענונג. אינ געוויסע פאלנ איז ניט אויסגעשלאָסנ צו לאָזנ צוויי גאנגבארע באצייכענונגענ. דער ליטעראריש זיכ איינבירגערנדיקער טערמינ קענ ווו־ניט־ווו גייג באנאנד מיטנ באקאנטנ מאסנטימלעכנ וואָרט: שוצגראָבנ—אָקאָפּ, קאנאָנ—הארמאט, ליזשניק—סקילויפער... אינ געוויסע פאלנ מעג אויכ אָנגיינ דער אינטערנאציאָנאלער טערמינ באגלייכ מיט דעם אייגנשפראכיקנ: אינפאנטעריסט — (צו)פוסגייער, קוילנ־סעריע — קוילנ־ריי, טובמארינ[1] — אונטערוואסערשיפ... פאר דער מערהייט פאלנ מוז אָבער אויכ דאָ, ווי ביקלאל אינ דער שפראכ, גילטנ די איינהייטלעכקייט אונ די איינציקייט פונ דער באצייכענונג, אנטשפרעכיק צום באגריפ.

באם אָפקלייב אונ באם ענדגילטיקנ פארבירגערנ א באצייכענונג דארפ מענ אלעמאָל האָבנ אינ אויג א געוויסע ריי קריטעריעס: אדעקוואטקייט פונ דער באצייכענונג צום באגריפ, די באצייכענונג זאָל ניט האָבנ קיינ בייבאטייט, זי זאָל זיינ געפורעמט לויט ענלעכע מוסטערנ אינ דער אייגענער שפראכ אָדער לויטנ געהעריקנ מוסטער אינ דער אנדערער שפראכ, ווילקלאנג פונ וואָרט אאוו. לאָמיר עס איליוסטרירנ אפ אייניקע קאָנקרעטע פאלנ פונ באטאלישער פילטערמיניקייט.

אָט טרעפנ מיר דורכויס: קעגנטאנקעווע—ג ר ו ב נ ס, ג ר אָ ב נ ס, ק א נ א ו ו ע ס, ג ר י ב ע ר, ר י ו ו נ.

קלאָר, אז „גרוב” (מערצאָל—גריבער) איז מער אנ אלגעמיינער באגריפ פאר א געוויינלעכער ערד־פארטיפונג ביקלאל, וואָס האָט זיכ געקענט אויסבילדנ אויכ פונ זיכ אליינ. „גרובנ” (בלויז מערצאָל) איז א ספעציעלער באגריפ פאר—מינערייענ, שאכטעס. „ריוו” איז אינ יידיש נאָענט צו—„קאנאווע”, וואָס באצייכנט ניט קיינ ברייטע פארטיפונג. דאָס פאסיקסטע איז דאָ ג ר אָ ב נ (מערצאָל—גראָבנס)—א ספעציעל אויסגעגראָבענע לענגערע אונ טיפערע פארטיפונג. דאָס וואָרט וועט אויכ שטימענ מיט א צווייטער נאָענטער באצייכענונג—ש ו צ ג ר אָ ב נ.

---

1) דאָס דאָזיקע וואָרט ברויכט מענ מיינסטנס אינ דער אויסלענדישער יידישער פרעסע.

מינענוואַרפלער — מינענשיסער — מינענשלײַדערער.

פּאַסיקער, מײנען מיר, איז דאָ דאָס ערשטע. אינ ייִדיש האָבנ מיר שוינ ענלעכע אנטשפּרעכונגענ דערצו, אַשטײגער — קוילנוואַרפלער. מינענוואַרפלער (טוער) האָט אויכ די מײַלע, וואָס דאָס דאָזיקע וואָרט פּאַסט זיכ שפּראַכלעכ (בעמײלע אויכ באַגריפלעכ, געדאַנקלעכ) מיט מינענוואַרפער (אַפּאַראַט). בא מינענשיסער איז דאָס ניטאָ. די אויסבילדונג מיט וואַרפ איז אויכ אַנאַלאָגיש צו די אנטשפּרעכיקע אויסבילדונגענ אינ די סלאַווישע שפּראַכנ.

אוטאָמאַטלער — אוטאָמאַט־שיסער — אוטאָמאַטשיק.

אָנגעמאָסטענער איז דאָס ערשטע, וואָס בירגערט זיכ אײַנ אינ דער שפּראַכ. אויכ דאָ גילט דער קלאַל מיטנ סופיקס ־לער, וואָס מיר האָבנ שוינ אויבנ גערעדט דערפונ,—די דאָזיקע אויסבילדונג איז ענלעכ צו די אַנדערע אויסבילדונגענ מיט ־לער פאַר — טוער, מיליטער־טוער. אינ פאַרגלײַכ דערמיט איז אוטאָמאַט־שיסער אויכ ניט קײנ שפּאָרעוודיקע אויסבילדונג. אונ אויב אוטאָמאַטלער, זעט שוינ דאַנ אויס צו זײַנ איבעריק דער דובלעט אוטאָמאַטשיק. אַגעוו, שײַעכ איז שוינ דאָס זעלבע אויכ צו די אַנדערע דובלעטנ, וואָס מיר טרעפנ בא ענלעכע אַזוינע פאַלנ: זעניטלער — זעניטשיק, דעסאַנטלער — דעסאַנטניק, פלאָטלער — פלאָטמאַנ. פאַר ייִדיש איז דאָ דורכויס מערער אײגנטימלעכ די פּראָדוקטיוו געוואָרענע אויסבילדונג מיט ־לער.

ציל־אָנשטעלער — אָנצילער.

אָנשטעלער האָט א שאַרפנ בײַבאַטײַט. איז דעריבער פּאַסיקער — אָנצילער, וואָס איז אי אַדעקוואַטער צום באַגריפ (ס׳גײט טאַקע, אײגנטלעכ, אינ אָנצילנ, אָנצילנ זיכ), אי ס׳איז אויכ שפּאָרעוודיקער לויטנ בוי (מע דאַרפ ניט צוגעבנ קײנ „ציל”). דערמיט שטימט אויכ—אָנציל, דירעקטער אָנציל, וואָס איז אַרײַנ אינ דער שפּראַכ.

מע וואָלט די דאָזיקע בײַשפּילנ פונ פילטערמיניקײַט געקענט היפּש פאַרמערנ. אינ דער דאָזיקער אַלגעמײנער אָפּהאַנדלונג וועגנ באַטאַליזמענ שטעלנ מיר זיכ אָבער ניט קײנ ציל צו נאָרמירנ אונ צו פאַרײנהײַטלעכנ דאָס אַלצ, וואָס ס׳פאָדערט נאָכ א גענויערע אָפּהאַנדלונג אונ א קאָנקרעטערע סיסטעמאַטיזאַציע. מע וועט עס נאָכ דאַרפנ טאָנ ספּעציעל לויט די פאַראַנענע מאַטעריאַלנ אונ לויט די, וואָס וועלנ נאָכ קומענ צו אָפּשפּיגלענ אונ צו פאַרקערפּערנ די מילכאָמע אויכ אינעם ייִדישנ ליטעראַרישנ וואָרט.

דאמסוינע

I. בלוטיקער וואָרט־שווינדל

די פאשיסטישע אידעאָלאָגיע האָט מיטגעבראכט א טירעפדיקנ מינ פסעוודאָ־וויסנשאפט, פסעוודאָ־קולטור. צווישנ אנדערנ, איז אָט דער טירעפ געקומענ צומ אויסדרוק אינעמ מעשונע־ווילדנ פארדרייענ א ריי גרונטיקע סאָציאלע באגריפנ מיט זייערע באצייכענונגענ, צוגעריכט מיטנ ניוועדיקסטנ וואָרט־שווינדל ביקלאל. מילכאָמע־צײַט האָט דערמיט געמוזט צו טאָנ האָבנ סײַ די בלוטיקע טאָג־כראָניק, סײַ די אופרײַסערישע פובליציסטיש־וויסנשאפטלעכע ליטעראטור.

1. אריער־עטימאָלאָגיעס, מישטיינסגעזאָגט

אינעמ פאשיסטישנ אָנווענד האָבנ די באגריפנ „אריער“, „ארישער“ באקומענ א שארפנ שאָוויניסטישנ נאָכרייעכ. דערצו האָט מענ נאָכ די דאָזיקע באגריפנ גענומענ דורכויס צו אידענטיפיצירנ מיט די באגריפנ „גערמאנער“, „גערמאניש“.

אינעמ בוכ „Die Arier“ [1] קריכט טשעטש (Zschetsch) פונ דער הויט אפ אויפצוווײַזנ, אז „אריער“—דאָס איז פונ אייביק אָנ די באצייכענונג פאר עפעס א העכערנ מינ גערמאניש באשעפעניש, וואָס האָט ניט אנדערש ווי געהאט צו שאפנ, צו הערשעווענ איבער גאָר דער וועלט. דאָס וואָרט „אריער“ (Aria), פארשטייט איר, איז קרויוויש מיטנ וואָרט „אײַע“ (Aja). „אריער“ מאשמאָעס, זײַנענ געווענ איאָריער (Aiorier); ס'הייסט—הארנ, הערשער. א סימענ: דאָס קעלטישע Aior אונ דאָס דײַטשישע Herr זײַנענ נאָענט צווישנ זיכ לויטנ אָפשטאמ, אונ נאָכ פארצײַטנס האָבנ אָט די ווערטער געהאט צו באצייכענענ א הארנשאפט אזא, א הערשאפט אזא. איז עס דענ ניט קיינ בעפיירעשע רײַע, אינ וואָרט פארקערפערט, מעקויעכ דער אייביקאָניקער פכוירע פונ אנ אריער, נעמלעכ, פונ א גערמאנער?

איז נאָכ קארג. דערווײַזט דאָרט ווײַטער טשעטש, אז אינ דער עטימאָלאָגיע פונ א ריי ווערטער, וואָס זײַנענ, מיינט ער, בעפיירעש פארבונדנ מיט

---

1) „די אריער“. ארויס אינ 1934 י.

„Aria“, שטעקט שוינ פונ אמאָל נאָכ די פּאָרויסזעונג פונ דער גאָרער פּאַשיסטישער פּראָגראמ ביקלאל. דאָס לאטייניש Wir [1] איז דענ ניט געבונדנ מיט דעמ דײַטשישנ Wehr? [2] אונ צי קערנ זיכ דענ אָט די בײדע ווערטער ניט אָנ קיינ נאָענטע קרויוועשאפּט מיטנ וואָרט Aior? הײַנט איז דאָכ לויטנ אָפּשטאמ Aia בעפיירעש פארבונדנ מיטנ גאָטישנ Aium, מעמײלע שוינ מיטנ דײַטשישנ Heim [3] אאוו. אאוו.

אָט דער אָקאָרשט געבראכטער שיידימ-טאנצ פונ ווערטער איז ניט מער ווי אַנ איינצלנער כאראקטעריסטישער בײַשפּיל פונ די פּסעוודאָ-וויסנשאפטלעכע פאשיסטישע פּשעטלעכ אפנ סמאכ פונ ווילקירלעכסטער פאלסיפיקאציע, פונ דורכויסיקנ שווינדל מיט קאָלערליי וואָרט-עטימאָלאָגיעס פונ פארשיידענע היסטאָרישע עפּאָכעס. אינ קיינ שומ ערנסטנ עטימאָלאָגישנ ווערטערבוכ אָדער האנטבוכ, דערינ אויכ אינ קיינ שומ ערנסטנ דײַטשישנ ביזפאשיסטישנ ווערטערבוכ אָדער האנטבוכ, וועט איר אזוינע ניט טרעפנ [4].

ספּעציעל בלויז וועגנ דעמ באגריפ „אריִער“. „אריִער“ זאָל, לויט א ריי וויסנשאפטלעכע אָנגאבנ, געווענ זײַנ דער נאָמענ פונ א געוויסער קלענערער פעלקערשאפט, וואָס האָט אנערעכ דעמ 3—2-טנ יאָרטויזנט פאר אונדזער צײַט געלעבט אפ דער טעריטאָריע פונ דער איצטיקער ארמעניע (דערמיט זאָלנ אויכ גענעטיש זײַנ געבונדנ אזוינע ווערטער, ווי — ארמעניע, אראראט, ארמאוויר אא.). שפּעטער שוינ איז דער דאָזיקער נאָמענ פארשפּרייט געוואָרנ אפ א ריי אנדערע אינדאָ-אייראָפּײִשע שוואָטימ, נאָענטע צו די אריִער, ווי ס'איז פאָרגעקומענ מיט נאָכ ענלעכע עטנישע באצייכענונגענ.

ווי די אריִער גופע אמאָל, אזוי זײַנענ אויכ הײַנט צו טאָג די גערמאנישע פעלקער, באגלײַכ מיט אלע אנדערע פעלקער, היסטאָריש אופגעקומענע, *געמישטע* אונ *געקרייצטע* געמיינשאפטנ, ס'הייסט *פארשיידנשטאמיקע* אונ *פארשיידנראסישע* געמיינשאפטנ, אָט ווי דער נאָמענ „גערמאנער“ איז אויכ אנ אלגעמיינער אונ סומארער אונ, פארשטייט זיכ, א באדינגלעכער נאָמענ פאר אָט די געמיינשאפטנ.

דער ציל פונעמ פאשיסטישנ וואָרט-שווינדל איז געווענ קלאָר. ס'איז געווענ א מיטל צו דערווײַזנ, אז דאָס „אויבער-אויסדערוויילטע“, דאָס סאמע אייבערשטע פונ שטייסל אינ דער מענטשלעכער געזעלשאפט איז דאָס גערמאנענטומ.

1) מאנ, מאנצבל.

2) געווער.

3) היימלאנד.

4) זע, אשטייגער, די אויבנגעבראכטע ווערטער בּאַ:

A. Walde. Lateinisches Etjmologisches Wörterbuch, 1910.

F. Kluge. Etjmologisches Wörterbuch der deitschen Sprache. IX Aufl. 1921.

H. Hirt. Etjmologie der neuhochdeutschen Sprache, 2 Aufl. 1921.

דאָס דײַטשנטום צי דאָס אַלדײַטשנטום (Alldeutschtum), וואָס די האזשגאָכע אַלײנ האָט עס דערמיט מעזאקע געווענ די וועלט אפ „צו פארטײלנ אונ צו הערשעווענ״ איבער איר, צו „אָרגאניזירנ״ [1]) אפ איר די קאָלערלײ „פראנ־קענגאר״ [2]), „אָסטמארק״[3]), „וואַרטעלאנד״[4]), „פראָטעקטאָראט״[5]), „וועסטמארק״[6]), „אָסטלאנד״[7]) אאוו.

די אָקאָרשט געבראכטע באצײכענונגענ ווערנ שוינ געברויכט דאפקע אָנ שומ עטימאָלאָגיעס, נאָר פארקערפערט האָבנ זײ די בלוטיקסטע פאקטנ אינ טאט אונ אינ וואָרט וואָס שײַעכ צו דער „נײַער אײראָפע״, ווו די דײַטשנ האָבנ זיכ ערשט געקליבנ צו פארפלאנצנ זײער „נײַע רעליגיע״, זײער „נײַע אָרדע־נונג״, מעכילע. ניט מער, זײ האָבנ עס ניט דערלעבט, די דאָזיקע מעטו־רעפדיקע „אריש״־געשלײערטע הארנ.

2. ראסיסטישער מײַנעלאָשנ

ראסיזמ—דאָס איז דער יעסאָד פונ דער פאשיסטישער אידעאָלאָגיע, דער גרונט־טאָכ פונ דער פאשיסטישער „וויסנשאפט״.

„די אבות הטומאה״ פונעמ הײַנטיקנ ראסיזמ שטעקנ נאָכ העט־העט אינעמ פאָריקנ יאָרהונדערט. האָט דאָכ נאָכ מיט הונדערט יאָר צוריק העינריכ הײַנע געהאט אָט וואָס צו שרײַבנ וועגנ די קאָלערלײ טעווטאָנאָמאנישע „פינצטערלינ־גענ־שויטימ״, לויט זײַנ באצײכענונג:

„די אזויגערופענע אַלטגערמאנער האָבנ, ניט געקוקט אפ זײער אמעראצעס, איבערגענומענ בא דער דײַטשישער געלערזאמקײַט א גע־וויסנ מינ פעדאנטיזמ, וואָס איז פונקט אזוי עקלהאפט, ווי לעכערלעכ. מיט וואָס פאר א מינ קלײנלעכער גריבלערײַ האָבנ זײ עס געורטײלט

---

1) „אָרגאניזירנ״ („organizieren“) איז געווענ א באליבט וואָרט בא די היטלעריסטנ. אפ זײער פארברעכערישנ לאָשנ איז עס געוואָרנ א סינאָנימ צו די ווערטער—הארגענענ, פארגוואל־טיקנ, בארויבנ. אינעמ ייִדישנ סאטירישנ וואָרט מילכאָמע־צײטנ ווערט אָט דאָס „אָרגאניזירנ״ אָפטמאָל אָפגעמערקט (זע, אשטײגער, ב. גוטיאנסקי „ניט גרינג צו זײנ א דײטשישער כאָסנ״, „זאלצ אינ די אויגנ״, 1944).

2) הײסנ זאָל עס—פראנקענ־געביט. דער היטלעריזמ האָט כײשעק געהאט אָפצומעקנ די גרויסע נעשיכטע פונ פראנקרײכ,—ס׳איז, הײסט עס, ניט מער דאָכ ווי די „אמאָליקע ערד פונ דעמ דײטשישנ פראנקענ־שײוועט״.

3) עסטרײכ („מיזרעכדיקער גרענעצ־געביט״).

4) אזוי פלעג הײסנ מײרעוו־פוילנ, באהעפט דאנ צו דײטשלאנד (אויבערשלעזיע, פויזנ אא.). דאָס איבעריקע פוילנ האָט דאנ געטראָגנ דעמ נאָמענ—„גענעראל־גובערנאטערשאפט״.

5) טשעכיע אונ מערנ. פריִער האָבנ אזוי די דײטשנ גערופנ זײערע קאָלאָניעס אינ אפ־יקע.

6) האָלאנד („מײרעוודיקער גרענעצ־געביט״).

7) א היטלערישער נאָמענ פאר די צײטווײליק אָקופירטע בײבאלטישע סאָוועטישע רעפוב־ליקנ, ווי פאר דער צײטווײליק־אָקופירטער סאָוועטישער טעריטאָריע ביקלאל.

ווענג די סימאָנים פון דער דײַטשישער נאציאָנאליטעט! ווו הייבט זיך אָן א גערמאנער? ווו לאָזט ער זיך אויס? האָט עמעצער, זאָל זײַן אינעם זיבעטן גילגל, געשטאמט פון א פראנצויז, פון א ייִדן צי פון א סלאוו, איז ער שוין געווען פארמישפּעט צו פארטריבן ווערן, האָט ער זיך שוין געמעגט ריכטן אפ טויטשטראָף...”[1].

פאָריקן יאָרהונדערט האָבן אָט די מענטשנפרעסערישע ווילדקײַטן געזאָלט בארעכטיקן די קאָלאָניאלע אונטערדריקונג פון די „נידעריקע ראסעס”, וואָס שיר ניט גאָט אליין האָט זיי געהייסן צו גיין אין יאָך בא די אייראָפּעיִשע פארכאפּערס און פארשקלאפער. דער פאשיזם האָט אפן ברוטאלסטן אופן אויסגעברייטערט אָט די ווילדע כעפּציעס מיט וועלן פארשקלאפן א וועלט, מיט וועלן אויסראָטן ביז לעצט גאנצענע פעלקער.

דער פאשיזם האָט אויך שטארק „פארטיפערט” די עצעם „לערע” וועגן ראסע. גופע דאָס וואָרט „ראסע” איז דאָ געוואָרן א מין געבאָט, וואָס איז געווען באזונדערס טײַער דער פאשיסטישער זעל:

„ראסע... אָט איז א וואָרט פאר דער קראפט, וואָס דארף ווערן דער יעסאָד פון א נײַער וועלט־אָנשויונג, פון א נײַעם עטישן פרינציפּ...”[2]

די „נײַע וועלט־אָנשויונג” איז געווען פאנאנדערגעארבעט געוואָרן אין פארשיידענע „ווערק”: געשיכטע, רעכט, קונסט־קענטעניש, פּסיכאָלאָגיע, אנטראָפּאָלאָגיע, ביאָלאָגיע — „auf rassischen Boden“[3]), „auf rassischer Grundlage“[4]).

און וואָס שײַעך דעם „נײַעם עטישן פרינציפּ”, האָט עס גאנץ אָנשוילעך געצײַגט דער וועלט די ארמיי פון רויב און מערדערײַ, פון אויסראָטן פעלקער, ווי אויך די דוירעסדיקע מענטשלעכע קולטור.

דאָס וואָרט „ראסע” איז מאניאקאליש געקײַט און איבערגעקײַט געוואָרן אינעם פאשיסטישן לעקסיקאָן:

Rassenkunde[5]), Rassengeist[6]), Rassenreinheit[7]), Rassen-

---

1) Людвиг Берне. Генрих Гейне. Избранные произведения. ГИХЛ, 1934, стр. 269.

2) Schweuger von Rutkowskj. Rasse und Geist. Nazional-Sozialistische Monatschrifte, 1933, 45.

3) אפן ראסן־באָדן.

4) אפ דער ראסישער גרונטלאגע.

5) ראסן־קענטעניש.

6) ראסן־גייסט.

7) ראסן־ריינקייט.

schmach [1]), Rassenverrat [2]), Rassenzucht [2]), Rassenwiedergeburt [4]), Nordische Rasse [5]), Herrenrasse [3]), Ostische Rasse [7])...

פילארטיק איז געווענ די סיסטעמ פונ „העכערער“ אונ פונ „נידעריקערער“ ראסע, פונ „רייניקנ“ אונ „ריינהאלטנ“ די ראסע, וואָס דער פאשיזמ האָט דערינענ געזונקענ איבער די ברודיקסטע אויערנ.

די פאשיסטישע ראסנ־באגריפנ זײַנענ דעריקער געווענ פארקערפערט אינעמ גרונט־וואָרט („ראסע“) מיט זײַנע פארשיידענע באהעפטנ. אונ ס'האָבנ דאָ געהאָלטנ נאָכ אנדערע מיטבאגריפנ, וואָס האָבנ נאָכ זיכ נאָכגעצויגנ דעמ זעלביקנ ראסיסטישנ מײַנעלאָשנ. אשטייגער:

Übermensch — Untermensch

אינ די „ציכטיקע“ פאשיסטישע שרײַבעכצנ איז אָפט געווענ צו טרעפנ אזוינע מינע אויסבילדונגענ ווי Minusmensch (ניטמענטש, ניט קיינ מענטש) אָדער Untermensch (אונטערמענטש, קוימ א מענטש), קעגנגעשטעלט צומ „איבערמענטש“ („Übermensch“) ניטשעס, וועלכער האָט עס געטאָנ טונ אָנטאָנ די קרוינ אפנ קאָפ דער „פרעכטיקער בלאָנדהאָריקער בעסטיע“ (אינ זײַנ „גענעאלאָגיע פונ מאָראל“). דער פאשיזמ האָט דעמ „איבערמענטש“ ווידער צומ לעבנ געבראכט אונ גענומענ צעלייגנ אימ אפ נײַע טעלערלעכ פונ מענטשנפרעסערײַ.

דער „איבערמענטשלעכער“ וואָרט־שיגאָענ האָט בא אונדז שוינ מיטגעבראכט די געהעריקע כאראקטעריזירנדיקע אויסבילדונגענ: איבער־טאליענ, איבער־גאזלענ, איבער־כײַע...

Blut

דער פאשיזמ האָט ליב געהאט צו פראָקלאמירנ זיכ אלס „נײַע רעליגיע פונ בלוט אונ ראסע“. האָט מענ דאָ אָפט געברויכט דאָס וואָרט Blut, באהעפט מיט „ראסע“ אָדער מיט אנדערע ראסנארטיקע באגריפנ:

---

1) ראסנ־שאנד.

2) ראסנ־פאראט. אזוי האָט געהייסנ דאָס צוזאמענלעבנ פונ א דייטש אָדער פונ א דייטשקע מיט א מענטשנ פונ אנ אנדער אָפשטאמ.

3) ראסנ־אופציונג.

4) ראסעווע ווידערגעבורט.

5) נאָרדישע ראסע.

6) הארנ־ראסע.

7) אָסטישע ראסע.

Rasse des Blutes [1]), Reinheit des Blutes [2]), Mjstik des Blutes [3]), Nordisches Blut [4]), Blut und Boden [5])...

דער אספעקט פון „בלוט“ און פון „בלוט־ריינקײַט“ האָט אינעם פאשיסטישן לעקסיקאָן ארײַנגעבראכט אזעלכע ברודיקע ווערטער, ווי „„Berufstodt“ „„Berufsleiche“. פאַרשטייער פון וויסן און קונסט, וואָס האָבן ניט געקענט דערווײַזן די ריינקײַט פון זייער „אריש“ בלוט, זײַנען פארמישפעט געוואָרן צו א „פראָפעסיאָנעלן“ טויט („Berufstodt“), זײַנען פארוואנדלט געוואָרן אין „פראָפעסיאָנאלע בארמענעס“ („Berufsleiche“).

דאָס צעטל ראסעווע מײַנעלאָשן לאָזט זיך נאָך היפש צו פארמערן, נאָר זאָל זײַן גענוג. אזוי איז אפן ווילדסטן אויפן פאלסיפיצירט געוואָרן די פראָבלעם פון ראסע און אזוי איז פארמווירדיקט געוואָרן דער נאָמען מענטש אין אן אידעאָלאָגישן טשאד, וואָס האָט אָפגעשפיגלט די פינצטערסטע און די פײַנלעכסטע רעאקציע, וואָס די מענטשהײַט האָט ווען־עס־איז פארזוכט אפ איר היסטאָרישן וועג.

דער פאשיסטישער בלוט־טירעפ האָט בא אונדז מיטגעבראכט דאָס געהעריקע סאטירישע וואָרט (זע, אשטייגער, ווײַטער וועגן דער „ריינבלוטיקער לויז“ און וועגן דער „ריינארישער פאָן־וואנצ“). אינעט דיכטערישן וואָרט איז אויך צו טרעפן די געהעריקע קעגנשטעלונג פון „ריין“ און „אומריין“ בלוט:

...ניט דו ביסט אומריין, פאָלק. דײַן פײַנט איז קויט און ברוד.
ביסט ריין, מײַן יידיש פאָלק, און הייליק איז דײַן בלוט!.. [6])

די ווירדיקע און גאליקע בלוט־קעגנשטעלונג איז דאָ באהויכט מיט הארציקער ליבע צום פילגעליטענעם פאָלק, ווען ס׳האָט באזונדערס ווייטעקדיק געטראָפן די פאשיסטישע בלוט־באָד אין טאט און אין וואָרט.

3. גוואלד, „יודנטום“!

איז צווישן די פעלקער פון גאָר דער וועלט פאראן א פאָלק, וואָס אלפי פאשיזם האָט עס גאָר ניט געטאָרט געדאכט ווערן אונטער דער זון. דאָס איז דאָס „יודנטום“, דאָס „וועלט־יודנטום“.

לויט די פאשיסטישע אויסטײַטשער, איז דאָס „יודנטום“, פון איין זײַט, די קאפיטאליסטישע עקספלואטאציע פון דער וועלט, פון דער אנדערער זײַט,

1) ראסע פון בלוט.
2) ריינקייט פון בלוט.
3) מיסטיק פון בלוט.
4) נאָרדיש בלוט.
5) בלוט און באָדן.
6) ע. פינינבערג. מיין באריכט.

איז מאַרקסיזם, קאָמוניזם ווידער טאַקע דאָס זעלבע „יודנטום“ — „Marxismus gleichbedeutend mit judentum“ [1]) צוליב דער זעלבער עקספּלואַטאַציע פון דער וועלט.

אויך דער באַגריף „יודנטום“ איז דאָ גוט צונוץ געקומען דעם פאַשיזם אַפּצופירן די בלוטיקע שפּיל פונקט אַזוי און נאָך טאָפּלמאָל מער ברוטאַל, ווי ער האָט עס געטאָן מיט נאָך אַנדערע סאָציאַל־עקאָנאָמישע און פּאָליטישע באַגריפן, ווי מיר האָבן עס שוין אויבן געזען. אָט איז צו דער זאַך נאָך אַזאַ באַגריף — ק אַ פּ י ט אַ ל.

אַלפּי פאַשיזם איז פאַראַן „ניטאַרישער“, נעמלעך „יידישער“ קאַפּיטאַל, ס'הייסט געלט־קאַפּיטאַל (בענק, בירזשעס), און ס'איז פאַראַן „עכט־אַרישער“, „נאַציאָנאַלער“, ס'הייסט אינדוסטריעלער קאַפּיטאַל. אין וועמען האָט זיין גרעסטן סוינע דער „נאַציאָנאַלער“ קאַפּיטאַל? נאַטירלעך, אינעם „ניטאַרישן“, אינעם „יידישן“ קאָנקורענט. דאָס האָט אַפּן נידערטרעכטיקסטן אויפן געזאָלט אונטערהיידן, אויפרייצן די אומענשלעכע אינסטינקטן בא דער „נאַציאָנאַלער“ מאַסע באַלעבעסלטום, וואָס איז געוואָרן אַרבעטלאָז און רויִנירט פונעם קריזיס אינעם היטלער־לאַנד.

אַזוי האָט עס געהאַלטן באַם פאַשיזם מיט — ק אַ פּ י ט אַ ל, ספּעציעל מיט „יידישן“ קאַפּיטאַל. און וואָס שייעך צו אַזאַ באַגריף ווי מ אַ ר ק ס י ז ם, האָט אויך דאָ אָפּט געגאָלטן באַם פאַשיזם די מעמרע „jüdisch-marxistischer Geist“ [2]), אַלס צייכן פון אַלדאָס מאַרקסיסטישע, קאָמוניסטישע, לעהייפּעך צו אַלדאָס „אַרישע“, צו אַלדאָס „גערמאַנישע“:

„Deutsches und jüdisches Schaffen“ [3]).

„Die jüdische Phjsik eine Degenerierung der wahren arischen Phjsik darstelle“ [4]).

האָט אַפּ דער וועלט שאַרפער ווי ווען־עס־איז אַ זעץ געטאָן מיטן סאַמהאַמאָוועס פונעם „שטוס־סאָציאַליזם“ [5]). ס'איז דאָך דאָס אַלטע אַפּ דורך און דורך פאַרזשאַווערטע געווער פון דער שוואַרצסטער רעאַקציע אַפּ אָפּצוציען סיי פון דעם, וואָס איזווירקלעך פאַרבונדן מיט עקספּלואַטאַציע, סיי אויך פון

---

1) מאַרקסיזם איז דאָס זעלבע, וואָס יידנטום.

2) יידיש־מאַרקסיסטישער גייסט.

3) דייטשישע און יידישע שאַפונג.

4) די יידישע פיזיק איז די דעגענעראַציע פון דער עכט־אַרישער פיזיק (פונעם פאָרוואָרט צום ווערק „Die deutsche Phjsik“ ווו דער ערשטער אָפּשניט הייסט, אַגעוו, „די אַרישע מעכאַניק“).

5) „Sozialismus der Dummköpfe“ (סאָציאַליזם פון שויטים, פון נאַרישע קעפּ). אַזוי האָט ליבקנעכט בעשאַטוי אָנגערופן די קריסטלעך־סאָציאַליסטישע און אינדערעמעסן אַנטיסעמיטישע באַוועגונג פון די 80־קער יאָרן. בעבעל האָט עס דערנאָך איבערגעכאַזערט אַלס כאַראַקטעריסטיק פונעם אַנטיסעמיטיזם ביקלאַל.

דעם, וואָס ס'איז בעעמעס פאַרבונדן מיט פאָרשריט, מיט א נײַער וועלט. באַם פאשיזם האָבן זיך די לאַנג שוין פאַריפּעשטע רינשטאָקן פון אנטיסעמיטיזם גאָר באַזונדערס צעצוויטעט מיט די געפּערלעכסטע ווילדגראָזן אפ צו פאַר־פעסטען אלץ, וואָס נאָר מענטשלעך איז.

אָנגעהויבן האָט זיך עס פונעם שווינדל מיט „יודנטום", „יידיש", אויסגע־לאָזט האָט זיך עס מיטן סאַדיסטישן טירעף, אז די „נײַע אָרדענונג" וועט זײַן בעעמעס אזא בלויז „אָן יידן", אָפּגערייניקט פון יידן — „יודענרײַן". און די וועלט איז ביז אירע גרונטפעסטן אופגעציטערט געוואָרן, צוקוקנדיק, וויאַזוי א פאָלק האָט גענומען אָפּגיין מיט זײַנע לעצטע בלוטן אין די נעגל פונעם פאשיזם.

II. דאָס הארץ פון אלטן וואָלף

אן אלטגערמאַנישע געשיכטע דערציילט פון קינדער, וואָס מע פלעג זיי קאָרמענען מיט הארץ פון אן אלטן וואָלף, זיי זאָלן ווערן וואָס וועלפישער בעטעווע.

די דאָזיקע געשיכטע קומט אפן געדאַנק באַם נאָכשפּירן די „בעסטיאַלע" באַצייכענונגען פונעם סוינע, ווי ניט בלאָס ס'איז אָט דער אלטגערמאַנישער סימוואָל וועגן „וואָלף" אין פאַרגלײַך מיטן הײַנטצײַטיקן — „אדאָלף". דער וואָלף גופא האָט געמוזט דערופ „א דריי געבן מיט דער נאָז":

...רופט זיך אָן איינער: — איך בין א וואָלף.
ענטפערט דער צווייטער: — און איך בין אדאָלף.
...רופט זיך אָן איינער: — איך עס שאָף און רינדער.
ענטפערט דער צווייטער: — און איך קליינע קינדער.
דער וואָלף האָט געגעבן א דריי מיט דער נאָז
און איז זיך אוועק... איך ווייס ניט פאַרוואָס [1].

גאַנצע בונטן איז געוואָרן די „בעסטיאַלע" נאָמענקלאַטור פונעם פײַנט — מענטשן־ארטיקע, אמפיביעס, רעפּטיליעס — און וואָס ניט! אָט איז א שטיקל קורץ־גע־פאסטע רעשימע, גענומען פון דער צײַטונג און פון דער ליטעראַטור:

כײַע, כײַע־ראָע, ווילדע כײַע, רויב־כײַע, בלוטדאָרשטיקע כײַע, צוויי־פיסיקע כײַע, צווייפיסיקע... הונט, וואָלף, שאַקאַל, היענע, מאַלפּע... שפּאַרבער, ראָב... שלאַנג, יאַשטשער, ווערעם... היישעריק, וואַנץ, לויז, אומפלייט...

אן אָנגאַנג האָבן דאָ באַקומען א ריי באַשטימטע כאַראַקטעריזיר־ווערטער באַם קאָנקרעטיזירן די פאָרשטעלונג וועגן דער פאשיסטישער כײַע־ראָע:

---

1) ב. גוטיאַנסקי. א באַגעגעניש.

היטלער־הינט, וועלפּישע האָרדע, פּילקעפּעדיקע מאלפּע, שלאנגען־נעסט, שלאנגען־קרייץ, רייןבלוטיקע לויז, פּאָן־וואנץ...[1]

„פּאָן־וואנץ״, אגעוו, איז א פּאר־ וועגן א וואנץ, געבוירן אין אן „עכט־דײַטשישער שטוב״, וואָס האָט זיך אָנגעזויגן מיט „ריינאריש בלוט״ און האָט דעריבער געפּאָדערט פאר זיך דעם טיטל „פּאָן״:

...פון דעמלט אָן
איז צווישן וואנצן דאָ א גרויסע מאסע,
וואָס געהערן צו דער דײַטשישער ראסע״...

דער דאָזיקער בעסטיִאלער טעמע זײַנען געווען געווידמעט אויך אנדערע ייִדישע פאבלען מיט גאנץ אָנגעמאָסטענע „זאָאָלאָגישע״ מאסקעס דערצו.
דאָס בילד פון דעם פאשיסטישן טירגאָרטן פלעגן דערגאנצן אויך געוויסע קאָלירן:

ברוינע בעסטיע, ברוינע שלענג, בלוטיק־ברוינע פעל... בלאָנדע בעסטיע, געפּאנצערט־בלאָנדע אומפלייט... גרינע פרעש, גרינער יאשטשער...

אינעם ייִדישן קינסטלערישן וואָרט האָבן געגאָלטן נאָך אנדערע אזוינע אטריבוטן. ספּעציעל דער אטריבוט ב ר ו י ן, וואָס באצייכנט דעם באליבטן פאשיסטישן קאָליר, איז דאָ געווען היפּש פארשפּרייט:

ברוינער גיפט, ברוינער מיפ, ברוינער כוישעך, בלוטיק־ברוינע פּעסט, ברוינער סדאָם אאוו.

די בעסטיִאלע כאראקטעריסטיק איז צומאָל געווען אײַנגעפּאסט אין א פאָלקסטימלעך־סטיליזירטער ראַם. פון אזא ראם האָט נאָך אנטבלויזטער ארויסגעקוקט די ווילדע, די כײַישע „פארצערע״ פונעם סוינע. און אויסגעשיילט האָבן זיך דערבײַ געוויסע שארפע אסאָציִאציעס און קעגנשטעלונגען.

איז געפלויגן די ברוינע בעסטיע
איבער אלע מעדינעס,
און אומעטום האָט זי געזייט
האס און גיפטיקע סינע.
ניט אזוי די ברוינע בעסטיע,
ווי איר רייעך און אווער.
מיט ציין געפרעסטע
דײַן שווערד פארמעסט איצט,
צעהאק זי, טײַערער כאווער![2]

---

1) מ. גערשענזאָן. פּאָן־וואנץ. זאמל. „היימלאנד״.
2) ל. וואָלף. איז געפלויגן די ברוינע בעסטיע.

דער הארציק־פארבענקטער טאָן און דער צארטער כיין פון דער פאָלקס־לירישער „גילדענע פאווע” („איז געפלויגן די גילדענע פאווע”) און „פונעם שייבעם פייגעלע” מיט זיין „שיין פליען” („איך גיי ארויס אפן גאנעקל”) שפילן דאָ מיט שארפן און מיט בייסיקן קאָנטראסט צו דער ברוינער בעסטיע מיט איר גיפטיקער סינע, מיט איר רייעכ און אווער, ווי אויך מיטן ציינקריצערישן דופ צו צעהאקן די בעסטיע.

אינעם זעלביקן גייסט האָט אויך געגאָלטן דער פאָלקס־לירישער טאָן באַם סאטירישן קעגנשטעלן וואָרט און וואָרט־טיילן מיט קלאנגלעכער ענלעכקייט באַ געדאנקלעכער פארשיידנקייט.

אמאָל איז געווען א מיילעך,
דער מיילעך האָט געהאט א מאלפע,
די מאלפע האָט געהאט א שווייַנגאָרטן,
ליולינקע, מייַן קינד!
ליולינקע, מייַן פייגעלע,
ליולינקע, מייַן קינד!
ס'דערוואַרט אים אזא מאפּאָלע,
ווי איז אים און ווינד! [1]

פונעם סאטירישן קעגנשטעלן „מאלקע” מיט „מאלפע”, „ווייַנגאָרטן” מיט „שווייַנגאָרטן” איז שארפער און אנטבלויזטער ארויס די „מאלפישקייט” און די „שווייַנישקייט” פונעם „מערדער דעם מיילעך”.

צו אָט דער דערשייַנונג פון סאטירישער וואָרט־פארענלעכונג, אָדער, ווי מע האָט עס געהאט אָנגערופן, „פאָעטישע עטימאָלאָגיע”, איז נאָענט געווען די געוויינלעכע וואָרטשפּיל מיט סאטירישן עפעקט. די קאָמישע וואָרטשפּיל מאכט בוילעטער, אנטבלויזטער א געוויסע דערשייַנונג, צו וועלכער מע וויל באַזונדערס צוציִען די אופמערקזאמקייט. אזא וואָרטשפּיל איז אן אויסגעפּרוווט מיטל אין דער ליטעראטור, ספּעציִעל אין די סאטיריש־הומאָריסטישע זשאנרען. ס'איז דאָ גענוג צו דערמאָנען בלויז שאָלעם־אלייכעמען, באַ וועמען די וואָרטשפּיל ווערט צומאָל דערהויבן צו א סיוזשעטיש גרונט־מיטל באַם שילדערן די הארבע סאַציאַלע קאָליזיעס פון די קאסרילעווקער (אין אזוינע „אייַזנבאַן־געשיכטעס”, אשטייגער, ווי „צוגענומענע”, „דער ליידיקגייער” אאַ.).

מילכאָמע־צייַט איז די וואָרטשפּיל צונוץ געקומען באַ דער סאטירישער כאראקטעריסטיק פונעם סוינע. אשטייגער:

— אוועקגעשוווּמען נאָך א שטאָט...
א שאָד, א שאָד...

---

1) ל. וואָלף. אמאָל איז געווענא מיילעך.

— צו אלדי רוכעס גיי! בענטש גוימל, נאר...
מיר מעגן דאנקען גאָט דערפאר,
וואָס אָן א קעסל,
וואָס אָן א „קריך אין זאק" און „זיץ אין פעסל" [1].

אפ דער „קעסל"־טעמע איז געווען צו טרעפן נאָך אנדערע פאלן פון וואָרטשפיל.

די מאלפּע מיטן הויקער
איז א באוווסטער פּויקער.
פּויקן פלעג זי טאָג ווי נאכט
וועגן פיורערס „גייסט" און „מאכט".
דער פּויקער איז פארשמיסן,
דער קעסל־פּויק צעריסן,
שטעקט מען איצטער אין א העק —
אין א... קעסל אָן א דעק... [2]

די דאָזיקע סאטירישע עפּיגראם איז געגעבן געוואָרן מיט דער געהעריקער איליוסטראציע פון דעם מאלפּישן פּויקער (העבעלס) און פון זיין „צעריסענעם קעסל־פּויק". די „צעריסנקייט" פונעם עצעם וואָרט („קעסל", „פּויק") האָט שארפער געמאכט סיי די שפּיל מיטן וואָרט „קעסל", סיי די סאטירישע קעגנשטעלונג פון דער „פּויקעריי" צו דעם פאקטישן אויסגאַס פון „קעסלען" אפן קאָפּ פון דער מאָרד־און רויב־ארמיי [3].

אין אן אנדער סאטירע — „אָפּגע־קאָכ־ט" — ווערט אָנגעווענדעט די וואָרטשפּיל מיט דעם פאמיליע־נאָמען „קאָכ", היטלער'ס אמאָליקן באפולמעכטיקטן אפ דער צייטווייליק אָקופּירטער אוקראינע: „קאָכן זיך די קאָכ־באצילן", „נו האָט זיך פאר־קאָכ־ט א קאשע", „מ'עט שוין זאָגן אָפּגעהיטלערט, ווי מע זאָגט איצט: „אָפּגע־קאָכ־ט"... [4]

דאָס שפּאסיקע שפּילוואָרט פלעג מאכן כויזעק פונעם סוינע, און ס'פלעג

---

1) ב. גוטיאנסקי. א קליינער הע ־ה.

2) בען שאָלעם. „אייניקייט", נומ. 9, 1945.

3) זע אויך ז. ווענדראָפס קליינעם פעליעטאָן „דער לעצטער קעסל" (וועגן דער שטארק געשטיגענער „פּראָדוקציע" פון „מאכן קעסלען" פאר די דייטשן און וועגן „מאָנטאזש פונעם לעצטן קעסל" אפ צו „קאָכן און פּרעגלען דאָס גאנצע היטלערישע דייטשלאנד"). „אייניקייט", נ. 13, 1945.

4) בען שאָלעם. „אָפּגע־קאָכ־ט" „אייניקייט", נומ. 10, 1944.

ארויסרופנ א צופרידענעמ שמייכל אונ א געלעכטער אינ טעג אזוינע, וואָס זײַנענ געווענ פול ווי דער יאמ מיט אומענדלעכנ טראגיזמ.

באמ כאראקטעריזירנ דעמ סוינע האָבנ געגאָלטנ פארשיידענע אויסדרוקמיטלענ. באזונדערס פארשפרייט איז דאָכ געווענ די ב ע ס ט י א ל ע כאראקטעריסטיק. די דאָזיקע כאראקטעריסטיק איז באזונדערס אָנגעמאָסטנ פארנ סוינע, וואָס האָט נאָכ אינ זײַנ בארבארישנ אמאָל געהאט געבוירנ גרויליקע געשיכטעס פונ קינדער, געשטאָפּטע מיט הארצ פונ אנ אלטנ וואָלפ, אפ אופצוציִענ זיי וואָס וועלפישער, וואָס כײַישער, וואָס בלוטגיריקער.

דאָס וואָרט פון וויי און מוט

אינעם יידישן קינסטלערישן וואָרט מילכאָמע־צײַט איז „וויי“, „ווינד און וויי“ — פון די באַזונדערס אָפטע ווערטער. מע וואָלט דאָ אפילע געקענט אײַנפירן א ספּעציעלע רובריק — וויי־וואָרט. צווישן די קלאַסיפיקאַציעס און באַצייכענונגען פונעם געהעריקן וואָרטשטאָף וואָלט אזא רובריק געקלונגען גענוג אויסטערליש. אָבער וואָס פאר א באַצייכענונג וואָלט דען ביקלאל געקענט זײַן פיל־וויניק אָנגעמאָסטן פאר דעם גרויליקן וואָרטשטאָף, וואָס שפּיגלט אָפּ די פאָלקס־טראַגעדיע צווישן טראַגעדיעס אין יענע טעג?

דאָס אָפטע וויי־וואָרט, קומט אָבער אין די טעג פון מילכאָמע ניט אליין פאר זיך, נאָר באַהעפט און צונויפגעגאָסן מיטן וואָרט פון קרעפטיקונג און מוט, מיטן שלאַכטיק־העראָישן וואָרט, וואָס „עס גליט פון וויי, עס בליט פון מוט“ [1].

טאָג־אײַן, טאָג־אויס האָבן זיך איבער די בלוטיקע בלעטער פון דעם מילכאָמע־פינקעס אומגעטראָגן די פײַנלעכסטע און די שענדלעכסטע געשפּענסט־ווערטער:

אקציע („יודענאקציאָן“), דעפּאָרטיר־אקציע, ליקווידיר־אקציע. שכיטע־פעלד, מאַסן־שכיטע, שכיטע־יאָרן (באַבי, טולאַווער...), טויט־גריבער, טויט־לאַגער, טויט־פאַבריק... טראַנסניסטריע, מײַדאַנעק, טרעמבלינקע, אָשווענטשים... איין ייִד, אַן איינציקער ייִד, א לעצטער ייִד:

„... מע זאָגט, אז נאָך דער מאַסנווער צעשיסונג איז דאָ געבליבן איין ייִד... מיר גייען זוכן דעם איינציקן ייִדן. מיר האָבן געזוכט, מיר האָבן ניט געפונען... די אײַנוווינער באַהויפּטן, אז ערגעץ אין א נאָענטן וואַלד בלאָנקעט אום דער לעצטער ייִד...“ [2].

דאָס איז געווען אן אָפטע און כאַראַקטעריסטישע שטעל פון דער טאָג־כראָניק, אָט ווי כאַראַקטעריסטיש און אָפט ס'איז דאָ געוואָרן דער אויסדרוק „שיירים־האַפּלייטע“ (פון דער גרויסער ווילנער, לוואָווער... קעהילע) באַ־

1) ד. האָפשטיין. ווען ס'קריצן ציין צונויפגעפרעסטע.

2) ע. קאַהאַן. די באַגעגעניש באַם דניעפּער. „איינִיקייט“, נומ. 10, 1944.

נאנד מיט די אנדערע ענלעכע אויסדרוקן: „א רעשטל פון יידן — א טרייסט און א כידעש״ [1]) אדג.

די בלוטיקע כראָניק איז אָפט אופגעוויקלט געוואָרן אונטערן נאָמען — מ ע ג י ל ע: מעגילעס־וויטעבסק, מעגילעס־לוואָוו... מ ע ג י ל ע איז דאָ געוואָרן אמינ ווי־איבערופ צווישן די טראגישע פעריאָדן אינ דער געשיכטע פונ פאָלק אמאָל און אינ די הײַנטיקע מילכאָמע־טעג.

געשיכטע האָט א טעווע זיכ איבערצוכאזערן אפ נײַע יעסוידעס. און אפ א „נײַעמ״ נאָכ ניט געזעענעמ בלוטיקן עטאפּ האָט זיכ איבערגעכאזערט א טראגיש שטיק יידישע געשיכטע, געבונדן מיטן „נײַעמ״ שענדלעכן פּאס געשיכטע פונ א געוויס אנדער פאָלק.

...און זע איכ דײַנ האָקנקרייצ איצט מיט די פינצטערע שלייפן,
און העלדזער פונ ליכטיקע מיידלעכ די שלייפן פארציִען, —
דערמאָנ איכ די קרייצטרעגער דײַנע, און היימענ אינ סרייפעס,
און גלייביקע זיידעס געהאנגענ מיט הינט אפ איינ טליִע,
און אָטעמ דערשטיקטנ אינ פּריש־אָנגעשאָטענע קוואָרימ
אפ מאמעס און קינדער אינ קערטשער און קיִעווער טאָלנ,
און קדוישימ, געשאָכטנ אינ שפייער, אינ מײַנצ און אינ וואָרמס,
איצט ווײַל איכ ניט מויכל זײַנ גאָרניט, — כ׳וויל מאָנענ און צאָלנ!.. [2])

ווי אינ אנדערע מיט בלוט געשריבענע שורעס, איז אויכ דאָ אויסגעדריקט געוואָרנ די געשיכטלעכע שײַכעס פונ די אמאָליקע קרייצטרעגער מיט די הײַנטיקע האָקנקרייצלער. קרייצ ציט זיכ דאָ ווי אמינ בלוט־סימ־וואָל, וואָס פארקערפּערט די לאנגאָניקע, ווי די הײַנטמאָדישע „פינצטערע שלייפן״ אפ די העלדזער פונ די „ליכטיקע מיידלעכ״. „מיט הינט אפ איינ טליִע״ — די דאָזיקע פאָרשטעלונג ציט זיכ אויכ נאָכ — פאר די הײַנטיקע טעג:

...מע ווארגט אונדזער פאָלק אינ די הינטישע גריבער...
מע שטיקט אונדזער וועלט אינ די הינטישע יארנ... [3])

אפנ יידישנ בייסוילעמ
וויִט א הארבער ווינט,
ס׳וואלגערנ זיכ יידנ,
אזוי ווי די הינט [4]).

---

1) בינעמ העלער. א בריוו פונ פּדייסנ.
2) ל. רעזניק. מאָנענ און צאָלנ.
3) ע. פיניִנבערג. אייִנציקע־אייִנע.
4) פונ א „טראנסניסטרישער״ פאָלקסליד.

אין די טעג פון מילכאָמע זײַנען אָנגעוווּנדעט געוואָרן פארשיידענע אַנדערע גרויליקע ווערטער און וואָרט־בילדער, וואָס האָבן געוועקט מעשונע־מאָדנע בלוט־אסאָציאַציעס פון „אמאָל און הײַנט". אייניקע פון זיי ווערן באזונדערס אָפט געברויכט און וואריִרט.

געטאָ.

פון דער טיפ פון מיטלאַלטער קומט דאָס וואָרט. צוערשט זאָל „געטאָ" פיקסירט זײַן נאָך בא סאמע אָנהייב 14 יאָרה. (1306).

די ווּיסנשאפטלעכע ליטעראטור האָט זיך היפּש פארנומען מיט זוכן דעם אָפּשטאם פון וואָרט „געטאָ". מע האָט עס געזוכט אינעם העברייִשן גט — צעשיידונג. ס'איז געווען אַן אָנגעצויגענע סוואָרע, כאָטש עס כאַזערן דאָס איבער אייניקע ערנסטע איטאַליעניש־דײַטשישע און דײַטשיש־ענגלישע לעקסיקאָגראפישע אויסגאבעס. מע האָט גענומען זוכן דעם אָפּשטאם פונעם וואָרט אין איטאַליעניש סײַ לויט געוויסע עטימאָלאָגישע השאָרעס (אײַנזועענדיק דערין די קירצונג פון borghetto — יִשעוול, שטעטל), סײַ לויט נאָמענטלעכער אסאָציאַציע מיטן gietto, דער אײַזנגיסערײַ אין ווענעציע, ווו ס'איז צוערשט אופגעקומען דער יִדן־קוואַרטאַל (1516). דאָס צווייטע איז דערווײַל געבליבן אַן אָנגענומענע השאָרע [1]. י. יאָפע פרעגט עס דאָך אָפּ און זוכט דעם אָפּשטאם פונעם וואָרט אין מיטלהויכדײַטש, אין אלטיִדיש, אַלס וואריִאנט פון Gehege, Gehecke — אָפּצאמונג, אָפּשיידונג, וואָס געבראכט זאָלן עס האָבן קיין איטאַליע די אשקענאַזישע יִדן [2]. יאָפעס השאָרע ווערט אָפּגעפרעגט [3].

ס'גילטן נאָך אַנדערע השאָרעס מעקוייעך דעם אָפּשטאם פונעם וואָרט „געטאָ".

אזוי גייט אָן א לאַנגאָניקע זוכעניש פון דעם אורטײַטש פון א שוידער־וואָרט איבער לענדער, פעלקער און זייערע שפּראַכן, און נאָך אדײַעם האָט עס קיין ענדגילטיקן באשייד ניט געקראָגן, ווי די וועלט האָט נאָך קיין לייזונג ניט געקענט ברענגען פאַר דער עצעם לאַנגאָניקער טראַגעדיע פון געטאָ, וואָס האָט זיך געקענט פארציִען ביז צו אונדזערע בלוטיקע טעג און נאָך

---

1) ווערט געבראַכט אין דער „דזשוּיִש ענסיקלאָפּעדיע" (5, 653), אין דער רוסיש־יִדישער ענציקלאָפּעדיע (6, 449), שפּעטער אויך אין דער גרויסער סאָוועטישער ענציקלאָפּעדיע (16, 580). ס'ווערט דאָ, אייגנטלעך, איבערגעכאַזערט א האנאָכע, וואָס ס'האָבן זי ארויסגעבראַכט פארשיידענע עלטערע פאָרשער (דע־לאַ־טאררע, שטערן אא.).

2) יודא יאָפע. פונוואַנען שטאַמט דאָס וואָרט געטאָ? לאַנדוי־בוך, ווילנע 1926. זע אויך דערצו דר. י. ווילער:... „צו: פונוואַנען שטאַמט דאָס וואָרט „געטאָ"", „פילאָלאָגישע שריפטן", 2, ווילנע 1928.

3) דער ראָמאַניסט ל. שפּיצער שטיצט די אויבנגעבראַכטע האנאָכע וועגן דעם איטאַליענישן (ווענעציאַנישן) אָפּשטאם פונעם וואָרט, זע „פילאָלאָגישע שריפטן", 2, ווילנע 1928.

אומגעהייער אריבערשטייַגנ די פינצטערסטע צייַט פונעמ אמאָליקנ מיטל־אַלטער.

געטאָ איז „ארומגעוואקסנ" געוואָרנ מיט היפש באצייכענונגענ אונ אויס־דרוקנ אינ דער מילכאָמע־כראָניק, אינ די פּינקאָסימ אונ אינ די ווערק פונ געטאָ, געשריבנ פונ די אומגעקומענע אונ פונ די פארבליבענע לעבעדיקע איידעס:

געטאָ־ייִד, געטאָ־וווּנט, געטאָ־צוימ, געטאָ־שלעסער, געטאָ־קייטנ, געטאָ־טעג, (ייִדישע) געטאָ־מיליציע, געטאָ־וואכ, גרויסע געטאָ, קליינע געטאָ, געטאָ בעסויכ געטאָ, געטאָ־קדושימ, געטאָ־יעדיִעס [1], געטאָ־שול, געטאָ־פּאָרלעזונג, געטאָ־טעאטער, געטאָ־נינג, געטאָ־ליד, געטאָ־ארכיוו, געטאָ־שאפונג [2], געטאָ־טרערנ... [3].

ארומ דער געטאָ האָט אפילע געקענט אָנגיינ א געוויסע גאל־ביטערע ווערטשפּיל:

„אויב מע פלעג כאפּנ א ייִדנ אויסער דער געטאָ, ריידנדיק מיט א רוס, מיט א ווייַסרוס, פלעג מענ ביידנ דערשיסנ אפנ אָרט. ניט אומ־זיסט האָבנ די מינסקער ייִדנ, ווי נאָר מע האָט זיי פארשפּארט אינ געטאָ, געטייַטשט דאָס וואָרט געטאָ אזוי:

— מע וויל אונז געטנ מיט דער ארומיקער באפעלקערונג" [4].

אינ געטאָ האָט אויכ געקענט אופקומענ א מינ אויסטערלישער קינדער־שער נאָמענ:

„די דייַטשישע קילערס האָבנ צוגענומענ אלע ייִדישע קינדער פונ געטאָ אונ זיי דערהארגעט. געראטעוועט האָט זיכ בלויז א קליינע צאָל ייִדישע קינדער, צווישנ זיי אויכ די צווייייאָריקע געטעלע, וואָס איז געבוירנ געוואָרנ אינ געטאָ, אונ דער פאָטער האָט איר אלס אָנדענק א נאָמענ געגעבנ — געטעלע [5].

קיינ שומ נאָמענ־צעטל אינ דער וועלט האָט נאָכ, דוכט זיכ, אזוינס ניט פארצייכנט, אונ א בייזוונדער וועט עס אויכ זייַנ פאר אזא ספּעציִעלנ

---

1) ווערכנטלעכע אויסגאבע אינ ווילנער געטאָ.

2) זע מ. יעלינ. געטאָ־שאפונגענ פונעמ מאָלער יאקאָוו ליפשיצ. „אייניקייט", נומ. 7, 1946 (די גרויסע צאָל פארגראָבענע געמעלנ ליפשיצעס, געשאפנ אינ געטאָ, האָט מענ דערנאָכ אופגעזוכט.

3) אזוי באצייכנט אירע לידער, געשריבנ אינ געטאָ, די דיכטערנ קוויאטקאָווסקע. ה. אָרלאנד. די באפרייטע. „אייניקייט", 9 אָקט. 1945.

4) ל. קאצאָוויטש. באגעגענישנ אינ מינסק. „אייניקייט", 42, 1944.

5) די אלטע לערערנ. „אייניקייט", 36, 1944.

שפּראַכוויסנשאַפטלעכן געביט, ווי האָנאָמאַסטיק, וואָס פאַרנעמט זיך מיט דערלערנען אייגננעמען. און צווישן די אַנדערע ווייוועדער, דעריג אויך אייגננעמען[1], וועט צוקומען נאָך איינער א פיינפולער וואָרטלעכער זייכער לעכורבן, וואָס אויך אונדזער געשיכטע האָט נאָך אַזוינס ניט געזען.

באַנאַנד אָבער מיט פּיין און מיט ווי וועט אויך די געטאָ פון יענע טעג אַלעמאָל אופשיינען פאַר אונדז מיט מוט און מיט גווורע, וואָס איז פאַרייביקט אויך אינעם העראָישן געטאָ־וואָרט:

געטאָ־אופשטאַנד, געטאָ־פּאָן[2], געטאָ־רוף[3], ווידערשטאַנד־באַוועגונג אין געטאָ, פפּאָ[4], געטאָ־אונטערערד, געטאָ־אופשטענדלער, געטאָ־קעמפער, געטאָ־פּאַרטיזאַנער, געטאָ־העלדן...

און ס'וועלן שוין געבוירן נייע העראָישע כראָניקעס און ליבטיקע געזאַנגען וועגן געטאָגראַד[5] און וועגן די נעקאָמענעמער פון געטאָ[6].

לאַטע.

פּאָשעט אַזוי — לאַטע. אָפּטערס — געלע לאַטע. אויך — שאַנד־לאַטע.
עס טליען אין שטעט דיינע, דייטשלאַנד, פאַרציייטיקע שפּורן
פון בלוטיקן בילבל, פון שאַנד־לאַטעס, שייטערס, פּאָגראָמען...[7]

און ביטער פאַרכטלעך — געלע שמאַטע:

דער כאַלעפ שעכט.
און מיליאָנען שפּאַנען
מיטן געלן שמאַטקעלע פון קנעכט[8].

1) אשטייגער — „איזראַעל", „סאַרא". אין די צייטווייליק אָקופּירטע געגנטן האָבן די היטלעראָווצעס צוגעגעבן אַזעלכע נעמען אין די יידישע פּעסער, און די פּעסער גופא נאָך דורכגעשטעמפּלט מיט א געוויסן בלוטיקן — J.

2) „... די פּאָן פון דער געטאָ אין פייערן פלאַטערט..." (אי. פעפער. שאָטנס פון וואַרשעווער געטאָ).

3) „...פון אַלע ווענט זאָל וועקן אונדזער רוף — די דריי געציילטע ווערטער: „מיט קאָווע שטאַרבן!" (ש. האַלקין. געטאָגראַד).

4) „פאַראייניקטע פּאַרטיזאַנישע אָרגאַניזאַציע" (אין ווילנער געטאָ) מיט איר הימנן וועגן „פאָלק צווישן פאַלנדיקע ווענט", וואָס האָט „געזונגען מיט נאַהאַנעס אין די הענט" (פאַרפאַסט פונעם העלדיש אומגעקומענעם דיכטער הירש גליק. זע: א. סוצקעווער. ווילנער געטאָ).

5) אַזוי הייסט ש. האַלקינס נייע דראַמאַטישע פּאָעמע. גופא דאָס וואָרט געטאָגראַד קומט פון וואַרשעווער געטאָ, ווו די העלדישע אופשטענדלער האָבן זיך געגלייכט אַפ דעם קאַמפּ פון דער רויטער אַרמיי בא סטאַלינגראַד.

6) אַזוי הייסט ה. סמאָליאַרס בוך.

7) ל. רעזניק. מאָגנען און צאָלן.

8) ע. פינינבערג. צו א פריינט.

איך נאָך אנדערש ווערט גערופן דער דאָזיקער שאנד־צייכן, וואָס קומט אויך פון דער טיף פון מיטלאלטער און איז פארבונדן טאקע מיט — ג ע ט אָ.

אין יענע טעג איז ג ע ל ע ל א ט ע ביקלאל געוואָרן א מין אויסטערליש שאנד־בילד פארן אויסקום און אומקום אונטערן פאשיזם:

איך קריך ארויס צו זען דעם פרילינג
מיט מײַנע געל־געלאטעוועטע לונגען...[1]

ג ע ל ־ ג ע ל א ט ע ו ו ע ט — אזוינס, אזא וואָרט־בילד האָט געקענט אויפקומען נאָר אין די געטאָ־טעג, ווען דער פאשיזם האָט זיך געריסן „דער גאנצער וועלט די געלע לאטע אָנטאָן" [2].

איז ניט בלויז פאר אונדז, נאָר פאר דער גאָרער וועלט וועט שוין אזוי ג ע ל ע ל א ט ע אפ אייביק פארבלײַבן אזא שוידערלעכסטער וואָרט־סימוואָל אפ וויסטסטן אָנדענק פון יענע צײַטן און פון יענע אלע, וואָס

...טראָגן אין הארצן דעם שאנד־פלעק דעם געלן,
וואָס אנדערע מוזן אפ ארבל אים קלעפן...[3].

ס'איז פאראן נאָך א וואָרט, וואָס אין פארשיידענע געשטאלטן האָט עס געהאט גאָר א באזונדערן אָנגאנג יענע טעג, —

ב ל ו ט :

בלוטיקער הײַנט, בלוטיקע הענט (וועגן פײַנט), פארבלוטיקטע ערד, בלוטנדיקע ערד, בלוטיקע אומע[4], בלוטן —

שטעל א גאָלדן קריגעלע אנידער —
ווידער בלוטן מײַנע וווּנדן־לידער...[5]

דאָס קאָל פון בלוט[6], דאָס בלוט שרײַט, דאָס בלוט רופט...

ניט איין „גאָלדן קריגעלע" און ניט איין „שוין פיל מאָל באוויינטער, באזונגענער לאָגל" [7]) וואָלט איבער די ברעגעס געקאָנט אָנפילן די שעפע בלוט־ווערטער פון יענע טעג, ווען צום שארפסטן אויסדרוק זײַנען געקומען אויך די בלוט־ווערטער פון די גאָר אמאָליקע יאָרן.

1) א סוצקעווער. די לערערן מירע. געשריבן אין ווילנער געטאָ.
2) פ. מארקיש. קיין טראָט צוריק. (זאמל. „היימלאנד").
3) ד. האָפשטיין. וויי.
4) זע: ע. פינינבערג. צו א פריינט.
5) י. קערלער. ווידער.
6) קעפל פון ל. קוויטקאָס א ליד.
7) ד. האָפשטיין. 1941 י.

אין דער ייִדישער מילכאָמע־דיכטונג איז פּאָעטיזירט געוואָרן דער ביב־לישער סימוואָלישער אויסדרוק — בדמיך חיי" [1].

מײַן פאָלק, מײַן ייִדיש פאָלק... דו האָסט דאָך מיר דעם גלי,
די פּײַן, די שײַן, דעם טיפן מוט געגעבן.
„בדמיך חיי!", „בדמיך חיי!"
„אין דײַן בלוט זאָלסטו לעבן... אין דײַן בלוט זאָלסטו לעבן..." [2]
...ביסט אינגאנצן אין בלוט.
דײַן מויעכ ער לעבט! אָ, ער לעבט!
און דורכ פּײַן און דורכ פלאָג
איז, ווי שטענדיק, אין שאפן, אין גלות...
ביסט אינגאנצן אין בלוט...
דײַן קויעכ ער לעבט! אָ, ער לעבט!
דײַן הארצ דאָרטנ אינווייניק שלאָגט...
און איז פול נאָכ מיט דרייסט און מיט מוט... [3]

אזא אינטימ־טרייסטפולע ווענדונג צום פאָלק איז מילכאָמע־צײַט געוואָרן אַן אָפטע דערשײַנונג. כאראקטעריסטיש זײַנען אין די אויבנגעבראכטע דיכטע־רישע שורעס די שארפע עמאָציאָנעלע איבערגאנגען — פּײַן און שײַן, פלאָג און גלי־גלות, בלוט און מוט בא דער דאָמינירונג פונעם גלויביק־דער־הויבענעם לעבנסוואָרט: „זאָלסטו לעבן, זאָלסטו לעבן", „ער לעבט, אָ ער לעבט"... מיט אָט דעם לעבנסליבנדיקן און לעבנסבאשטעטיקנדיקן וואָרט איז אַפּ אייביק געקרימט און געבענטשט די העראָיִשע געשיכטע פון אונדזער פאָלק.

---

1) יחזקאל טז: ואעבור עליךז אראך מתבוססת בדמיך ואמר לך: בדמיך חיי! ו אמר לך: בדמיך חיי און איכ בינ דורכגעגאנגענ פארביי דיר און איכ האָב דערזענ דיכ זיכ וואלגערנ אינ דיינע בלוטנ, און געזאָגט האָב איכ צו דיר: אינ דיינע בלוטנ: לעב! און געזאָגט האָב איכ צו דיר: אינ דיינע בלוטנ: לעב!)

2) ע. פינינבערג. מיינ באריכט.

3) ד. האָפשטיינ. איכ זע.

Очерки „Язык в дни Отечественной войны“ являются первым опытом систематизации и изучения ряда основных явлений, характерных для еврейского языка (в соответствии с другими языками народов Союза) в дни Отечественной войны. Очерки касаются вопросов лексики, словообразования, фразеологии, стиля.

Словесный материал сгруппирован вокруг ряда основных общих тем, объединяющих различные конкретные языковые явления: слово о родине, боевое и героическое слово, батальная лексика и фразеология, сатирическое слово о враге и др.

Нариси „Мова в дні Вітчизняної війни“ є перша спроба систематизувати і вивчити ряд основних явищ, характерних для еврейської мови (відповідно до інших мов народів Союзу) в дні Вітчизняної війни. Нариси присвячені питанням лексики, словотвору, фразеології, стилю.

Словесний матеріал згрупований навколо ряду основних загальних тем, що об'єднують різні конкретні мовні явища: слово про батьківщину, бойове і героїчне слово, батальна лексика і фразеологія, сатиричне слово про ворога та ін.

ЗМІСТ

Від автора 5
Слово і меч 7
Слово про батьківщину 9

I. Поняття батьківщини і слово про батьківщину . 9
II. Синонімія про батьківщину 11
III. Єдина родина 14

Бойове слово 17

I. Любов і зненависть 17
II. Помста 19
III. Героїчне слово. 1. Героїчна синонімія. 2. Героїзація за допомогою старовинного слова та виразу 20

Баталізми 28

I. Багатство батального лексикону 28
II. Батальна спеціалізація значення слова 29
III. Фігуральні баталізми 30
IV. Батальний словотвір. 1. Боєць. 2. Озброєння. 3. Бойові дії. 4. Про унормування баталізмів . 35

Ворог 42

I. Криваве „язикоблуддя“. 1. Зловмисні етимології про „арійців“ і „неарійців“. 2. Расистське базікання 42
II. Серце старого вовка (сатиричне слово) . . . 49

Слово горя і мужності 54

Язык в дни Отечественной войны
(на еврейском языке)

Ціна 6 крб.

Літредактор та коректор І. Штульман. Техредактор С. Зіскіндер

БФ01531. Зам. 122. Тираж 4000 прим. Формат паперу 59×84 см. Друк. арк. 4. Здано до друкарні 10.II 1946 р. Підписано до друку 20.V 1946 р.

Друкарня АН УРСР, Київ, вул. Чудновського, 2.